

~~EX LIBRIS~~
EX BIBLIOTH.
NATIONIS HUNGAR.

III A 259 VITEBERG.

SIGNAT. CLDCCCXIII.

SYNOPSIS.

PHILOSOPHIAE
IN PRIVATVN MEMORI-
AE SVBSIDIVM, THESISVS ET
velut Aphorismis quibusdam com-
prehensa, & ad disputandum proposita in
Academia Argentinenſi.

Præſide

IOANNE LVDOVICO

Havvenreutero, Medicinæ & Philoſo-
phiæ Doctore atque Profefſore.

Reſpondente & Authore

IOANNE DECZIO VNGARO.

WITTEBERGAE.

Per prælum VVelacianum

Anno. M. D. XCV.

ILLVSTRI ET
MAGNIFICO DOMINO,
D. VVOLPHANGO KOVAC-
zioczio Regni Transylvaniae
Cancellario atque Se-
natori Sapien-
tissimo.

HOC SVBSIDIVM ME-
moriae sive synopsis Phi-
losophiae

IN.
PERPET. OBSERVANTIAE
monimentum.

IOANNES DECZIVS:
D. D.

D. O. M. A.

I.

UOD Hippocrates asserit de Medicina: non inconvenienter potest illud etiam Philosophiae accommodari,

quod videlicet VITASIT BREVIS: SCIENTIA LONGA: OCCASIO PRAECEPTS: EXPERIMENTVM PERICVLOSVM: IVDICIVM DENIQVE DIFFICILE.

2. *Quapropter utile fuerit amplissimam Philosophiae doctrinam perspicuis quibusdam thesibus & aphorismis comprehensam, pro subsidio memoriae semper ob oculos habere.*

3. *Philosophia igitur est cognitio rerum divinarum & humanarum, causarumq; quibus haec continentur.*

Definitio
Philosophiae.

4. *Hic autem inestimabilis sapientiae thesaurus comparatur Organo Logicae, quae generaliter usurpata complectitur*

A a ambi

ambitu suo primùm artem purè & emen-
Gramma- datè loquendi, quæ Grammatica sive lite-
tica. ratura dicitur; deinde rationem rectè
Dialecti- differendi, quæ **DIALECTICA** no-
ca. minatur; tum deniq; doctrinam copio-
Rhetorica sè ornateq; dicendi, quæ nomine Rhetor-
ices sive **ORATORIAE FACULTATIS** insignitur.

Theoreti- 5. Philosophia dividitur in Theore-
ca. ticam sive contemplativam, cuius finis
est veritas atq; cognitio, quæq; compre-
hendit sub se Mathematicam, Physicam &

Practica. Metaphysicam: & in **PRACTICAM**
sive activam, cuius finis præter cognitio-
nem est ipsa actio, quæq; latitudine sua
complectitur Ethicam, Politicam & æ-
conomicam, de quibus omnibus deinceps
via ac ratione dicendum est.

PRIMA PARS PHILO-
sophiæ Theoretica, comprehendens,
Mathematicam, Physicam &
Methaphysicam.

MATHEMATICA.

Definitio 6. Mathematica est scientia con-
Mathema. templativa, quæ ex certis principijs quo-
dam.

demmodo nobiscum natis quantitatem tica.
continuum & discretam rerum natura-
lium certa methodo inquirat.

Divisio.

7. Eius partes sunt duae quarum prior
considerat $\nu\omicron\mu\tau\acute{\alpha}$ sive separata à materia:
altera tractat $\alpha\lambda\theta\eta\tau\acute{\alpha}$ sive ea, quae à solo
intellectu, nisi sensuum accedat auxilium
intelligi non possunt.

8. $\nu\omicron\mu\tau\acute{\alpha}$ vel pertinent ad quantita-
tem discretam, quam explicat Arithme-
tica & Musica Theorica: vel pertinent
ad quantitatem continuam, quam expli-
cat Geometria.

9. Arithmetica theorica est scientia, Arithme-
que explicat proprietates numerorum, tica theo-
vel secundum se, vel secundum tres di- rica.
mensionum species, vel deniq; secundum
habitudinem ad alios numeros.

10. Musica theorica est scientia, quae Musica
scrutatur naturas numerorum secundum theorica.
intervalla & sonos consideratorum.

11. Geometria est scientia considerans Geome-
& explicans magnitudines, figuras, & tria.
terminos, quibus figure & magnitudi-
nes includuntur, eorumq; rationes, passi-
ones proprias, & varios positus.

A 3

12. Partes

Partes Ge- 12 Partes eius sunt dua, quarum prima
ometria. dicitur ἐπιπέδου ὀρθωγία, quæ explicat figu-
ras & magnitudines planas: altera σφαι-
ρομετρία quæ corporeas exponit.

13. Αἰσθητὰ sive sensibilia considerat,
Mechanica, Optica, Geodesia, Canonica si-
ve harmonica, logistica atq; Astronomia.

Mechani-
ca.

14. Mechanica est ars, quæ ex certis ex-
tracta principiis docet rationem fabri-
candarum machinarum & αὐτομάτωρ.

Optice ge-
neralis.

15. Optice generalis est scientia, quæ
trahit naturam & proiectionem radio-
rum visus luminis, colorum & formarum
ac docet de rerum omnium figura, situ,
magnitudine, numero, motu, quiete & di-
stantia rectè iudicare.

Optica spe-
cialis.

Catoptri-
ca specia-
lis.

16. Huius tres sunt species, videlicet

OPTICA SPECIALIS, quæ inquit de-
ceptionum visui accidentium, propter

longiorem distantiam, causas CATOP-

TRICA, quæ scrutatur causas deceptio-
num propter radiorum inflectionem &

refractionem accidentium: & deniq;

ΣΚΙΟΓΡΑΦΙΚΗ, quæ docet imagines rerum

Sciogra-
phica.

quântum libet innumeras & propter di-
stantiam informes, delineare, ut diindi-
cari possint.

Geode-

17. Geodesia est, quae docet periticis, per Geodesia.
pēdiculis atq; rectis lineis quascūq; terra, re-
gionū, & agrorū areas atq; spatia metiri.

18. Logistica seu Arithmetica practica Logistica.
ca est, quae ex natura & proprietatibus
numerosū explicatis & demonstratis tra-
dit regule ADDENDI, SVBDV CENDI
MVLTIPPLICANDI, ET DIVIDENDI,
& dividitur in vulgarem, in λογισμικῆς
ἐκονταδῶν, & in cossam seu algebram.

19. Canonica, sive harmonica, sive Mu- Canonica.
sica practica est, quae considerat concens-
tum & harmoniarum conventiā & pro-
portionem, eamq; ad iudicium aurium
accommodat sive illud fiat choralis (ut lo-
quuntur) sive figurali, sive deniq; cantu
instrumentali.

20. Astronomia est scientia de natura Astrono-
& affectionibus caeli atq; stellarum. mia.

21. Eius partes sunt Διοπτικῆ, μετεωρο-
σκοπικῆ καὶ γνομονικῆ.

22. Dioptica est, quae certis instrumen- Dioptica.
tis Geometricis scrutatur situm & distā-
tiam astrorum.

23. Meteoroscopica est, quae certis orgāis Meteoros-
inquirat differētiās elevationū polarium scopica.
stellarumq;

A 4. stellarumq;

scopica. Stellarumq; supra horizontem exaltationes & ab horizonte distantias.

Gnomonica. 24. Gnomonica est, que examinat horarum ex umbris in sciotericis discrimina per gnomonem.

25. Subiectum astronomie est cælum atq; stelle.

Stella quid. 26. Stella est densior orbis sui pars globosa, lucida, purissima ac simplicissima, affixa suo orbi, à quo circularitèr & regularitèr circumrotata periodum suam absolvit certo temporis spatio, ut efficiat temporum discrimina, & in natura elementari cieat primas qualitates & alios effectus rebus nascentibus convenientes.

Lux stellarum. 27. Lucent verò stelle partim suo ingenito, partim mutuato solis lumine, moventurq; non per sese, sed per accidens, ratione suorum orbium, quibus infixæ circularitèr moventur.

Numerus cælorum. 28. Orbes cælestes secundùm Alphonsinos x. secundùm Ptolemæum novè sunt quorum nonus vocatur primum mobile, octavus cælum stellatum, septimus Saturni, sextus Iovis, quintus Martis, quartus Solis

Solis, tertius Veneris, secundus Mercurij
infimus Luna.

29. Motus spherarum caelestium sunt
duplices, quorum prior fit ab ortu in occa-
su, quo nona sphaera reliquas spatio equa-
bili 24. horarum circumducit: alter ab
occasu in ortum, quo reliquae omnes sphae-
rae per se quidem regulariter, sed respectu
nostri inaequaliter videntur moveri.

Motus cae-
li primus.

Motus se-
cundus.

30. Stellarum aliae sunt fixae, quae sic
dicuntur, quod immutabilibus inter se
spatijs distantes tardissimo octavi caeli
motu circumferantur: aliae erraticae sive
Planetae, qui sic appellantur, quod magna
motus varietate ferantur.

Stella fi-
xa.

Stella er-
rantes.

31. Stella fixae licet per se sint innume-
rabiles: tamen docendi gratia secundum
receptam veterum sententiam numeran-
tur CII. XXII in XLVIII. imagines
sive constellationes propter similitudi-
nem rerum notarum distinctae, ut sunt in
Zodiaco: Aries, Taurus, Gemini, Cancer
Leo, Virgo, Libra, Scorpius, Sagittarius,
Capricornus, Aquarius, Pisces: in bore-
ali hemisphaerio: Ursa maior, Ursa minor,
Draco, Cepheus, Bootes, corona, Hercu-

Cursus

Stellarum.

les, Lyra, olor, Cassiopea, Perseus, Erichonius, Anguitenens, Serpens, Telum, Aquila, Delphinus, Antinous, Equisectio, Pegasus, Andromeda, Deloton: in Meridionali plaga: Cetus, Orion, Eridanus, Lepus, Canis, Canicula, Argo, Hydra, Crater, Corvus, Centaurus, Lupus, Ara, corona Australis, Piscis Austrinus.

Differen-
tia.

32. Harum 15 sunt primae magnitudinis: 45. secunda 205. tertia: 477. quarta: 217. quinta: 49. sexta magnitudinis.

Saturnus.

33. Planetae sunt VII. Saturnus frigidus & siccus periodum suam conficit XXX annis, & superat terram nonagies semel cum octava parte: Iupiter temperatus XII annis percurrit Zodiacum, terram excedens nonagies quinquies cum

Iupiter.

dimidia ferè parte: Mars calidus & siccus biennio cursum suum peragit, terram superans semel & paulo plus una tertia: Sol calidus & mediocriter siccus annuo spatio

Mars.

Zodiacum percurrit, & terram maior est cencies sexagies sexies: Venus humida & mediocriter calida manè Lucifer, Vesper

Sol.

Lucifer, Vesper. Hesperus dicitur, & habet cum terra proportionem diametrorum triplam ses-

Venus.

qui-

qui tertiam; Mercurius varius, & natu- Mercu-
ram eorum Planetarum, quibus coniun- rius.
gitur imitans, aequat 22. partem terra &
cum Sole, anno vertente periodum suam Luna.
absolvit: Luna humida, & mediocriter
calida, mensem efficiens, minor est terra
quidē quadragies ter, minus octava par-
te, Sole verò septies millies minus LXII.

34. Hæc corniculans apparet à prima Phases
die novilunij ad quintum vel sextum: Lune cre-
διχότομ⊙ & dimidiata VII. vel VIII. scens.
die ἀμφικύρτ⊙ & utrinq; gibbosa XI.
die: πανσέλω⊙ & tota eius medietas
illuminata cernitur XV die, cum dia-
metralitèr opponitur Soli.

35. Eadem ratione in decremento Phases
eius XIX. die cernitur utrinq; gibbosa: Lune de-
XXII. aut XXIII dimidiata: XXV. crescentis.
usq; ad exitum mensis falcata & corni-
culans, sed in hoc differt à priore, quòd
Luna crescente cornua semper aversa
à Sole respiciunt ortum: decrescente occa-
sum.

36. Ad pleniorè horum intelligentiam
excogitati sunt, ab artificibus circuli qui-
dam

dam, quorum alij sunt maiores, alij mi-
nores.

Maiores. 37. Maiores precipui sunt: equator,
circuli. zodiacus, colurus equinoctiorum, colu-
rus solstitiorum, meridianus, & horizon.

Aequator. 38. Aequator vel equinoctialis est cir-
culus maior in medio sphaera inter utrum-
q; polum collocatus zodiacum in duobus
punctis intersecans, quæ cum sol occupat,
æquinoctia efficit.

Aequino- 39. Aequinoctiorum autem aliud est
ctia. vernum, Sole principium Arietis occu-
pante: aliud autumnale, Sole principi-
um Librae adeunte.

Zodiacus 40. Zodiacus sive signifer est, qui ob-
liquè sphaeram inter duos tropicos cin-
gens, latitudinem XV I. graduum habet,
quo Planetae feruntur.

Divisio 41. Dividitur Zodiacus in XII. signa,
eius I. distribuuntur in septentrionalia
1. in cardinalia, & meridionalia sena: I I. in cardinalia,
2. ut sunt duo æquinoctialia ♈ & ♎ & duo
solstitialia, ut sunt ♄ & ♆: III in fir-
3. ma sive fixa, quæ proximè cardinalia se-
quuntur ut sunt ♅ ♁ ♃. & communi-
a, quæ sunt reliqua quatuor inter cardina-
lia

malia & fixa constituta, ut sunt $\text{II} \text{ III} \text{ IV}$.
 $\text{V} \text{ VI} \text{ VII} \text{ VIII}$. in quatuor trigona sive triplici-
tates, quarum prima continet $\text{V} \text{ VI} \text{ VII}$ se-
cunda $\text{VIII} \text{ IX} \text{ X}$ tertia $\text{XI} \text{ XII} \text{ I}$ quarta $\text{II} \text{ III} \text{ IV}$
 $\text{V} \text{ VI} \text{ VII}$

4

42. Ecliptica ab eclipsibus in ea fieri
solitis appellata est, qua in medio Zodi- Eclipti-
aci consistens eum secundum latitudi- ca.
nem in duas aequales partes $\text{V} \text{ VI} \text{ VII}$ gra-
duum spatio definitas dirimit, quemq;
Sol suo annuo motu describit.

43. Dividitur ea primum quidem in Divisio
quatuor quadrantes, quorum duo, vernus eius
scilicet & aestivalis versus Septentrionem;
reliqui vero duo autumnalis & hybernus
ab aequatore versus meridiem recedunt.

II

II. dividitur in medietatem ascenden-
tem, qua à principio Capricorni ad finem
Geminorum usq; pertingens sex signa prin-
cipium capricorni sequentia comprehen-
dit; & in medietatem descendente, qua
à principio cancri ad finem Sagittarum
pertingens sex signa principium cancri
sequentia complectitur.

44. Colurus aequinoctiorum est, qui
mobilis ad motum primi caeli existens
trans-

transit per polos equatoris, & puncta æ-
quinoctialia, secans equatorem in equa-
les medietates ad angulos rectos spheræ-
les.

Colurus
equino-
ctiorum,

45. Colurus Solstitiorum est, qui tran-
siens per puncta solstitialia & polos Zo-
diaci ac equatoris, secat utrūq; in æuales
medietates ad angulos rectos spherælet.

solstitio-
rum nu-
merus.

46. Sunt autem solstitia duo, unum
æstivum, sole in cancro, alterum bru-
male, sole in capricorno existentes.

Horizon.

47. Horizon est, qui à puncto vertica-
li undiq; equalitèr distans, totam mundi
machinam dirimit in duo hemispheria
æqualia, quorum unum videtur, alterum
occultatur.

Divisio
eius. I.

48. Hic dividitur I in rectum, cuius
plano uterq; mundi polus incumbit: & ob-
liquum, supra cuius planum alter eleva-
tur, alter infra idem deprimitur: II. in
sensibilem, qui in patenti campo circum-
scribitur oculis intra IV. milliaria: & in
rationalem, qui totum cælum in duo æ-
qualia hemispheria dividit.

II.

Meridi-
anus.

49. Meridianus est, qui transit per loci
sui

fui verticem, & populos mundi, ad quem
cum Sol accedit, interdum meridiem, noctis
mediam noctem efficit, quiq; variatur in-
intra grad. 3. minuta 45.

50. Quod minores circulos attinet, eo-
rum precipui sunt: Arcticus, Antarticus ^{Circuli}
Tropicus Cancrī, & Tropicus Capricorni. ^{minores.}

51. Arcticus est, quem describit prior ^{Arcticus}
pes vrsae maioris ad motum caeli diur-
num perpetuo conspicuus ijs quibus polus
septentrionalis ultra grad. X I I I. eleva-
tur.

52. Antarticus est, quem polus Zo- ^{Antartici-}
diaci meridionalis circa polum mundi ^{cus.}
austrinum motu diurno describit.

53. Tropicus Cancrī est, quem Sol ^{Tropicus}
principium Cancrī ingressus, & diurno ^{Cancrī.}
motu circumductus describit.

54. Tropicus Capricorni est, quem Sol ^{Tropicus}
ingressus principium Capricorni & di- ^{Capricor-}
urno motu circumductus describit, di- ^{ni.}
stans similiter cum priore ab aequatore
versus meridiem maximā Solis declina-
tione.

55. Horum minorum circulorum utili-
tas

tas est ostendere zonas, occasus & ortus
stellarum, doctrinam denique dierum & eclipsium.

Zona
quid.

56. Zona est orbicularis & latior
ambitus comprehensus inter parallelos &
polos mundi, quibus cum caelum tum ter-
ra circumdata in plagas habitabiles & in-
habitabiles dividitur.

Divisio
zonarum

57. Sunt autem Zonae aliae caelestes,
quas Astronomi in caelo cogitatione de-
scribunt: aliae terrestres, quas in terra Cos-
mographi ita describunt, ut caelestibus di-
recte subijciantur ac proportione corre-

Numerus. spondeant.

58. Suntque Zonae V. quarum una me-
dia sive torrida propter aestum: duae ex-
tremae propter frigus intemperatae sunt &
ferè inhabitabiles: reliquae duae inter in-
temperatas posita sunt magis habitabiles.

59. Qui torridam zonam incolunt
ἑαφίσκιοι ἀμφίσκιοι dicuntur sive habentes duas
umbrarum differentias diversis anni
temporibus: qui utramque temperatam
ἑτεροσκιοι ἑτεροσκιοι, quibus umbra meridiana ca-
dit in unam tantum partem: qui duas
περίσκιοι, frigidas περίσκιοι, quibus umbrae in or-
bem cum sole circumaguntur: qui par-
tes

res terre nobis in diametro oppositas, An-
tipodes: qui eandem zonam, ω ϵ ρ ι κ \omicron λ : qui ω ϵ ρ ι κ \omicron λ
deniq; diversas incolunt zonas, Antoeci Antoeci.
nominantur.

60. Ortus & occasus stellarum est du- Ortus &
plex, poeticus scilicet & astronomicus: Et occasus
quidem poeticus ortus & occasus est poeticus.
vel ascensio & descensio stellarum supra
vel infra horizontem, quæ fit Sole unâ aut
oriante aut occidente: vel earundem ap-
paritio & occultatio quæ fit Sole propius
accedente vel recedente.

61. Dividitur hic ortus & occasus poe- Divisio
ticus in cosmicos sive matutinos: in Acro-
nicos sive vespertinos, & in heliacos sive
solares.

62. Ortus autem & occasus astrono- Ortus &
micus est elevatio vel descensio supra vel occasus a-
infra horizontem eius partis æquatoris, stronomi-
quæ cum stella arcuve Zodiaci supra vel cus.
infra horizontem elevatur aut deprimi-
tur.

63. Dierum alij sunt Astronomici, alij Divisio
politici: & rursus astronomicorum alij dierum.
sunt naturales, alij artificiales.

64. Naturales Astronomici sunt, in Natura-
qui

les astro- quibus Sol motu primi mobilis à meridiano
nomici. no superiore vel inferiore circa terram
ductus ad eundem reducitur.

Dies æ- 65. Naturales dividuntur in æquales
quales. qui sunt temporis spatia, quibus integer æ-
quator circumvoluitur circa terram cum
æquali additamento: & in non æquales
qui sunt temporis spatia, quibus circa ter-
ram integer circumvoluitur æquator
cum tanta eiusdem portione, quanta mo-
tui solis proprio respondet.

Cause in- 66. Cuius equalitatis causa sunt addi-
equalita- tamenta, quæ ad singulas Aequatoris re-
tis addi- volutiones quotidie addi debent, quæq;
tamento. sunt inæqualia partim propter apparen-
tum. tem solis anomalam, partim propter ob-
liquitatem eclipticæ, partim deniq; ob æ-
quinoctiorum precessionem.

Dies arti- 67. Dies artificiales sunt, in quibusli-
ficiales. bet regionibus tanta naturalis diei pars
quanta Sol supra Horizontem eius regio-
nis commoratur.

Dies poli- 68. Politici sunt spatia temporis die &
tici. nocte artificiali definita, quæ longitudi-
ne quidem cum diebus naturalibus con-
veniunt, sed initijs discrepant, dum
alia

alie gentes alijs dierum initijs utun-
tur.

69. Partes dierum sunt hora, quae desi-
niuntur vigesima quarta dierum natura-
lium particula, & sunt vel aequales vel in-
aequales. Horae

70. Clima est spatium terra habitabi-
lis duobus parallelis comprehensum, in
quo per dimidiam horam accidit variatio
dier longissimi. Clima

71. Climata veteres numerarunt sep-
tem, propter incognitum ipsis novum orbem
qui nostro seculo inventus est: sed nobis
circiter 23. esse possunt. Numerus

72. Eclipsis Lune est defectus sive pri-
vatio luminis Solis in Luna, quae fit, cum
Luna diametraliter opponitur Soli. Eclipsis
Luna.

73. Est autem duplex, totalis, cum tota
Luna vel aliquid ea amplius: & partialis,
cum aliqua eius pars obscuratur. Divisio

74. Totalis est triplex I, cum mora
maxima: II. cum mora media III. cum
mora nulla. Totalis

75. Partialis itidem est triplex I. cum plus
medietate: II. cum medietate III. cum mi-
nus medietate de corpore Lune obscura-
tur. Partialis

Eclipsis
Solis.

76. Eclipsis Solis est aversio seu exclusio radiorum solarium ab ea terre parte, quæ corpori lunari opposita est, facta propter interpositionem Lune inter aspectum nostrum & corpus Solis.

Divisio.

77. Ea est duplex; totalis, cum totius Solis conspectum alicui terre parti Luna aufert; & partialis, cum tantum aliquam radiorum partem avertit.

78. Possunt autem Eclipses Lune fieri uniuersales, sed Solis nunquam naturaliter, licet totales esse possint. Atq; hæc de Mathematica dicta sunt: sequitur deinceps ut de Physica dicatur.

PHYSICA.

Lib. I.
Definitio
Physicæ.
Methodus.

1. Physica est scientia contemplativa, quæ versatur circa res eas, quæ moveri possunt.

2. In eius cognitione procedendum est methodo compositoria à nobis notioribus ad notiora natura.

3. Uniuersalia autem singularibus sunt notiora quò ad nos.

Principia
quid.

4. Uniuersaliter igitur tenendum est: quòd PRINCIPIA sint, quæ nec ex se
viciisim.

vicissim, nec ex alijs oriuntur, sed ex quibus omnia generantur.

5. Principium autem tale vel unum sit oportet vel plura.

Numerus.

6. Unū esse non potest, cum unū procreare ex se aliud aut contrariari sibi nequeat.

7. Si sunt plura, vel erunt infinita, vel duo, vel tria, vel sic deinceps.

8. Infinita nec numero nec magnitudine possunt esse propterea, quod res ex principijs natae infinitae non sint, & quod infinitorum nulla possit esse scientia.

9. Duo simpliciter esse nequeunt, cum contraria se invicem perimant.

10. Tria igitur sint oportet, materia, forma & privatio, quandoquidem duo duntaxat esse contraria possunt, & unum subiectum.

11. Materia dividitur in primam, quae est subiectum cuiusq; rei primum, ex quo insito, & non secundum accidens generatur, & si interit, in hoc postremum interie: & in SECUNDAM, quae rei illi, quae ex ea nascitur, ita vicina est, ut ex ea nullis alijs intervenientibus generationibus nascatur, & ut ex ea unum aliquid tantum, nasci possit.

Materia prima.

Materia secunda.

B 3 12. Fora

- Forma.** 12. Forma est, que dat essentiam, nomen & definitionem rei compositæ, & dividitur in naturalem & artificiosam. Ac naturalis quidem sub dividitur in substantialem & accidentalem: substantialis autem in corpoream & incorpoream.
- Divisio eius.**
- Privatio.** 13. Privatio est absentia forme in subiecto habili ad eam recipiendam.
- Lib. II.** 14. Ex his tribus principijs generantur res naturales, que sunt, in quibus est natura.
- Res naturales.**
- Natura.** 15. Natura verò est principium quoddam & causa motus ac quietis eius, in quo est primò per se & non per accidens.
- Causa.** 16. Res naturales cognoscuntur per causas, que sunt, quarum vi res eveniunt, earumq; alie sunt per se, per accidens alie.
- Efficiens.** 18. Causarum per se alie sunt interne ut materia & forma: alie externe, ut efficiens que est principium mutationis & quietis: ac finis, cuius gratia aliquid fit.
- Finis.**
- Fortuna.** 19. Cause per accidens sunt due, FORTUNA videlicet eorum que certo consilio suscipiuntur alicuius finis gratia: & CASUS eorum que absq; consilio, alicuius gratia, suscipiuntur.
- Casus.**

20. Non

20. Non igitur omnia casu & fortuito
eveniunt, sed duntaxat ea, quae raro con-
tingunt, & quorum cause per se ignoran-
tur.

21. Natura enim nihil agit frustra,
sed omnia propter certum finem. & ex ne-
cessitate τῆς ὑποθέσεως.

Lib. III.

22. Cumq; natura sit principium motus
is autem sine loco, vacuo, tempore ac con-
tinuo, continuum sine infinito intelligi
non possit; aurea methodi catena postu-
lat, ut eorum quoq; hic definitiones ponan-
tur.

Motus.

23. Motus igitur est, actus rei existen-
tis in potentia, quatenus potentia.

Infinitum.

23. Infinitum est cuius partes eius-
dem quantitatis si accipias, praeter eas
aliae semper adhuc accipi possunt.

25. Tale infinitum actu nullum est,
sed facultate, quae tamen tota ad actum
deduci non potest, idq; quatuor inheret
rebus, tempori videlicet, numero, magni-
tudini & generationi rerum.

Lib. III.

26. Locus

Vacuum.

26. Locus est superficies seu extremitas corporis continentis primò immobilis & diuiditur in proprium & communem.

27. Vacuum sive inane est locus, in quo nullum corpus est, sed esse possit.

28. Tale vacuum nullum est in natura, nec separabile extra corpora, nec inseparabile intra corpora.

Tempus.

Lib. 5.

29. Tempus est numerus motus secundum prius & posterius.

30. Motus igitur (ut adhuc melius intelligatur) hoc nomine differt à mutatione, quòd mutatio generis instar se ad motum habeat.

Species
motus.

31. Species enim motus vulgò quidem numerantur sex, sed reuera sunt tres: alteratio causa qualitatis: incrementum & decrementum, causa quantitatis: $\phi\omega\sigma\alpha$ seu latioratione loci.

32. Generatio autem & corruptio propriè non sunt motus, sed mutationes.

Quies.

33. Quies opposita motui est privatio eius, quod potest moueri.

34. Propter hac tribuuntur rebus naturalibus, esse simul, separatim, intermedium, deinceps, consequenter, & continuu

num. Item, tangere & continenter mo-
ueri.

35. Simul enim sunt, quæ in eodem
loco primo continentur: è contra separa-
tim sunt, quæ in pluribus locis existunt.

Simul &
separatim
sunt-
Tactus.

36. Tangunt ea se mutuò, quorum ex-
trema sunt simul: quemadmodum conti-
guum vel consequens dicitur id, quod ita
est deinceps, ut attingat id, quod proximè
antecessit.

Contiguum

37. Deinceps autem est quod princi-
pium sequitur, cum intermedium nihil
sit inter illa, quæ sunt eiusdem generis.

Deinceps

38. Intermedium est, quò prius perve-
nire solet id, quod mutatur, quam ad ex-
tremum.

Interme-
dium.

39. Continuum est, quando extrema si-
ve termini, quibus duæ res se attingunt,
sunt idem & unum.

Continuum

40. Continenter moventur, quæ nihil
aut parum rei non temporis interrumpunt.

Continen-
ter move-

41. Motus autem dicuntur uni I. ge-
nere: II. specie III numero: IV. perfectio-
ne: V. æquabilitate: & contrariantur in-
ter se ij, qui sunt ex contrario in contra-
rium: quemadmodum ea quies contra-

Motus
quot mo-
dis unus.
Quies con-
traria.

A s ria-

Lib. VI. *riatur quieti, quæ res in contrarijs habitibus consistunt.*

Infinita

divisio,

Consect.

42. *Hi verò motus, sicut & linea, & planities, & corpus & tempus nequaquam possunt in partes individuas, sed infinite secabiles dividi.*

I

2.

3.

4.

5.

43. *Ex quibus omnibus consectarium est I. quòd nullum individuum possit aut moveri aut quiescere: II. nihil in instanti moveri aut quiescere posse: III. omnem mutationem consistere in termino ad què movetur: IIII quòd quo tempore primum aliquid movetur aut quiescit, in qualibet eius parte moveatur vel quiescat, ita tamen, ut omne quòd primò mutatum est in puncto temporis individuo mutatum sit: V. deniq; quòd nec in quietis nec in motus actu possit ullum primum vel dari vel esse.*

Lib. 7.

44. *Cum igitur ex his pateat motum esse: sequitur ex natura relatorum motorem quoq; esse debere.*

Quòd motor sit u. nus.

45. *Nihil enim movetur à se ipso, sed ab alio, idq; si sit vel attingens vel continuum: quòd quia in infinitum progredi non potest: sequitur unum esse motorem primum.*

primum nempe DEVM OPT. MAX.

46. Qui licet sit unus, primus & aternus: tamen ipsum mobile sive totam mundi machinam unâ cum motu & tempore ex nihilo creavit in principio temporis, id quod Aristoteles ignoravit, nos ex revelatâ Dei sapientia scimus & credimus.

Creatio
Mundi.

47. Primus hic motor ita movet mobile motu videlicet circulari (qui motu & primus & maximè continuus, & denique perfectissimus est) ut ipse non moveatur interim, sed sit ἀσώματος καὶ αὐταγατοῦ, sine ulla fatigatione conservans & gubernans res creatas.

Conser-
vator &
guberna-
tor Mun-
di Deus.

48. Inter eas iure sibi primas vindicat partes Mundus, qui nec numero nec magnitudine, nec tempore est infinitus, sed finitum systema cœli & terra, rerumq; in his contentarum à Deo & propter Deum conditum.

Lib. I.
de Cœlo.
Quid sit
Mundus.

49. In quo præter quatuor simplicia corpora est quinta quedam essentia seu ipsum cœlum, quod natura sui & levitate & gravitate & generatione & corruptione & augmento & decremento vacat.

Cælum.

50. Dissè-

Lib .II 50. Differentia partium cæli ita con-
Differen- stituuntur, ut superior pars ratione qui-
tia Partiū dem primi motus sit polus Antarcticus,
Cæli. inferior Arcticus, dextra Oriens, sinistra
Occidens, antica Septentrio, postica
meridies, longitudo, deniq; distantia
polorum à se invicem: respectu verò se-
cunda conversionis contrario hac intelli-
genda sunt modo.

Cur mo- 51. Fertur autem ab Oriente ad Occi-
ueatur ab dentem, eo quòd natura melius sit à dex-
Oriente. tris ut pote à prestantioribus partibus
motum inchoari & continuari, idq; equa-
biliter.

Motus cæ- 52. Cælum est globosum & ratione sui
li duplex. totius habet unum sibiq; semper similem
motum ad specierum conservationem: ras-
tione verò partium varias habet conver-
siones ad efficiendam rerum varietatem.

Substātia 53. Eadem est autem astrorum sub-
stellarum. stantia, que & orbium, quibus ea infixæ
sine omni strepitu feruntur.

54. Ac quo sunt propiores orbes primo
mobili, eo pauciores habent motus, ideoq;
primum cælum plures in se stellas conti-
net, quòd reliquis sit nobilior:

55. Terra

55. Terra verò sita est in medio mundi immobilis, & formæ globosæ.

Terra.

Lib. I II

56. Corpora simplicia secundum naturam cidentur vel à medio ad extremum, vel ab extremo ad medium rectâ lineâ.

Motus
simplicium
corporum.

57. Nascuntur autem & intereunt elementa quoque ex elementisque composita.

58. Est autem elementum in quod cætera corpora, in quibus facultate inest, dividuntur, ipsum autem in specie differentia dividi non potest.

Definitio
Elementi.

59. Suntque nec numero nec tempore infinita, sed quatuor duntaxat, ignis, aër, aqua, & terra, ac generantur ex semet ipsis vicissim & alternis propter τὸ πᾶνδε καὶ ἄλλο sive materiam primam mutatis partibilium qualitatum differentiis.

Numerus.
Causa
mutuæ
genera-
tionis.

60. Differunt enim elementa I. qualitatibus primis: II. perpeffionibus & acti-
onibus III facultatibus

Differen-
tia Ele-
mentorum.

61. Facultates autem & tanquam anima elementorum sunt gravitas & levitas que vel simpliciter ita dicuntur, vel comparatione ad aliud.

Lib. IV.

Facul-

Faculta- 61. Facultates autem & tanquam ani-
tes. ma elementorum sunt gravitas & levi-
tas, quæ vel simpliciter ita dicuntur, vel
Cur que- comparatione ad aliud.
dam sur-
sum, que-
dam deor-
sum feran-
tur.

62. Proinde quod quedam sursum se-
rantur, quedam deorsum, causa est 1. in
gravitate & levitate, quæ rebus natura-
libus sunt ingenta: 11 in aptitudine loci,
ad quem unaquæq; res naturaliter fertur,
tanquam ad formam & perfectionem
suam.

Ignis
Terra.
Aer.
Aqua.
63. Ex elementis enim ignis est simpli-
citer levis, quia omnia sui generis eminet:
terra simpliciter gravis, quia se se cæteris
omnibus subijcit: aer autem & aqua, ra-
tione quidem mutua simplicem habent
vel levitatem vel gravitatem: ratione
verò cæterorum nec gravia simpliciter
nec levia sunt.

Lib. de
gener. &
corrupt. 1.
Forma
prime
materie.
64. Quicquid igitur generatur simpli-
citer, ex materia prima generetur necesse
est, quæ actu quidem non est sed facultas.

65. Non quod prima materia nullam
haberet formam, cum semper aliquo ve-
stita sit actu, sed quod divinam habeat a-
lias

lias formas suscipiendi, capax quidem omnium, nullam autem habens propriam.

66. Quod igitur perpetua sint generationum & corruptionum vicissitudines partim causa est primus motor, partim ^{κλοφογία} κλοφογία caelestium orbium, partim denique materia ipsa, cuius ratione generatio unus est corruptio alterius & contra.

Causa continua generationis & corruptionis.

67. Generatio vero est mutatio, qua res tota mutatur, & idem subiectum sensibile non manet: sicut corruptio est mutatio ab ente ad non ens.

Generatio.

68. Alteratio est motus, in quo eodem sensibili subiecto manente, quae in eo sunt affectiones mutantur, quae vel contrariae sunt vel intermediae.

Corruptio. Alteratio.

69. Accretio est insita magnitudinis accessio: sicut diminutio est eiusdem insitae magnitudinis decessio,

Accretio. Diminutio.

70. Fit enim augmentum & decrementum in corpore actu praedito secundum omnes partes accedente vel decedente nutrimento, quod eadem sit forma cum eo, a quo accessit, vel a quo decessit.

Nutritum.

71. His igitur motibus & mutationibus

motibus

nibus, ceterisque corporis affectionibus elementa sunt obnoxia quæ dum vel mediatè, vel immediatè sese contingunt, & in se vicissim agunt ac à se patiuntur, generari ea ex sese mixtione necesse est.

Mixtio.
Miscibile.

72. Mixtio autem est unio miscibilium alteratorum, quemadmodum miscile est quod alieno termino facile terminatur, facileque dividitur, & in aliud simile agit, ab eodemque patitur.

Lib. 2.
Principia
elemento-
rum.

73. Talia verò mistilia sive elementa quæ superiorum mutationum sunt cause, quatuor esse constat ex numero principiorum, quibus ea constituentur, quæ quatuor itidem sunt, calidum, humidum, frigidum, siccum, ratione quorum mutua illis actio & passio inest.

Calidum
Frigidum.
Siccum.
Humidum.

74. Calidum per se congregat homogenea per accidens segregat heterogenea: frigidum congregat homogenea & heterogenea: quemadmodum siccum suo: humidum alieno facile terminatur termino.

Secundæ
qualitates.

75. Ex hisce primis qualitatibus oriuntur secundæ, ut est gravitas deorsum: levitas sursum movens: dardities corpus tactui

actui difficulter; mollities facile cedere
faciens: lubricitas corpora levigans: aridi-
tas exsiccans; asperitas inaequalia; levi-
tas aequalia; crassities minus coheren-
tia; tenuitas contraria reddens.

76. Quodlibet autem elementum ge-
neratur ex quolibet elemento ratione pri-
mae materiae, ita tamen, ut quae unam tan-
tum qualitate communicant, ea facilius
generentur, quae autem utrisque repugnant
qualitatibus, ea difficilius.

Causa mu-
tua gene-
rationis ea-
lemento-
rum.

77. Ex ijs nascuntur mista corpora be-
neficio quatuor primarum qualitatum,
quibus tota per tota miscentur.

78. Itaque insunt elementa rebus com-
positis non plane actu, nec prorsus potest a-
te, sed quatenus actus eorum confusi mi-
storum se se corporum actibus subiiciunt
& exuperantijs eorum interemptis medi-
um quiddam ex ijs constituitur.

Quomodo
elementa
mixtis in-
sint?

79. Talium corporum alia sunt perfe-
cte alia imperfecte mista, quae per excel-
lentiam Meteora dicuntur.

Lib 1.
Meteor.

80. Eorum alia sunt ignea, alia aerea,
alia aquea, pro triplici aeris regione.

Divisio
Meteoro-
rum.

81. Ignea sunt ex calidis exhalationi-
bus

Ignea

C

bus

Meteora. bus, qui vocantur fumi, ut est flamma ardens, trabes accense, capra saltantes, ignis fatuus, & Phasmata, ut sunt colores, hiatus fovee, stella discurrentes, Cometa, & quorundam sententia, lacteus circulus.

Flamma ardens. 82. Flamma enim ardens fit, cum exhalatio in longum & latum distenditur: cum vero in longum duntaxat porrigitur sunt Faces, & Capra, atq; stella discurrentes.

Ignis fatuus. 83. Ignis fatuus & meteorum ortum ex pingui exhalatione, qua frigiditate aeris nocturni condensatur, donec incendatur & si solitarius est, dicitur Helena si minus, Castor & pollux.

Cometa. 84. Cometa est exhalatio calida & sicca atq; copiosa, paulatim in aere vel igni accensa, ad quam semper plures fumi accumulantur.

Lacteus circulus. 85. Lacteus vero circulus verius esse videtur collucencia multarum stellarum quam coma circuli exhalatione coacta.

Aequa.
Meteora 86. Aquea meteora sunt ex vaporibus ut sunt: nubes, nebulae, pluvia, ros, nix, grando & similia.

87. Nu

87. Nubes est vapor humidus frigore
medij aeris condensatus. Nubes

88. Nebula est vapor proximum nobis
aerem obscurans, nec ita humidus, ut in a
quam verti, nec ita calidus, ut subvehi
possit, quiq; decidens in terram, serenita-
tem: rursus evanescens pluvias portendit. Nebula

89. Pluvia est nubes in aquam penitus
resoluta, quae si sit impetuosior, nimbus di-
citur: si guttatim delabatur, ~~tenet~~ nos
minantur. Pluvia

90. Ros est vapor, qui per diem ascen-
dens ob paucitatem caloris in locum plu-
vijs destinatum efferi non potest, sed fri-
gore noctis refrigeratus, & tandem in in-
fima aeris regione liquatus, deorsum fer-
tur. Ros

91. Pruina est vapor in ima parte ae-
ris constrictus & in gelu concretus pri-
usquam in aquam se vertat. Pruina

92. Nix est nubes pluviae preparata,
quae tamen antequam in aquam resolu-
tur in media aeris regione a circumstan-
te frigore congelatur, & ventorum agi-
tatione in floccos albicantes propter copi-
am spiritus, aeris & frigoris distabitur. Nix

Grando. 93. Grando est pluvia in descensu circumstantis aeris frigore per antiperistasisim conglobata & constricta.

Fluminum ortus. 94. Quinetiam flumina licet à multis statuatur promanare ex mari: tamen probabile esse videtur, quòd generentur non solum ex aquis pluvialibus ac subterraneis: sed etiam ex aere & vapore intra terram refrigerato.

Salsedinis Maris Cause. 95. Mare verò licet sit receptaculum tertij elementi: tamen est salsum, partium quòd Sol calore suo dulciorem, & ob id leviorè aqua partem extenuet in vaporem partim quòd à rebus in eo & littoribus eius nascentibus afficiatur.

Cur Mare non augeatur influxu. 96. Quòd autem non augeatur fluminum influxu, ratio est, quòd ea latissimè dispergantur in mare, ac proinde nec animadvertentibus hominibus exsiccentur.

Ventus. 97. Ventus est magnitudo quedam fumosa exhalationis, quæ ex terra excitata circa eandem unà cum aere agitur.

Præcipui venti. 98. Venti præcipui sunt 12, orientales: Cecias, Subsolanus, Eurus; meridionales: Phœnix, Auster, Libonorus; Occidentales: Africus, Favonius, Corus: Septentrionalis

le 5

les: Thrafcias, Aſparctias, & Boreas.

99. Terramotus eſt exhalatio calida & Terramo-
ſicca terra viſceribus incluſa, & exitum ^{tus.}
querens, quem ſi ob ſoliditatem terra non
invenit, eam movere ſolet.

100. Fit autem vel ſecundum latitudi- ^{Diviſio}
ne terra & dicitur tremor: vel ſecundum
profunditate, & dicitur tum hiatus tum
pulfus.

101. Tonitru eſt ſonus, quem exhalatio ^{Tonitru}
ſicca intra nubes concluſa, & vi ad denſi-
ora earum latera, que penetrare non po-
teſt, depulſa efficit.

102. Fulgur eſt lumen ſpiritus in toni- ^{Fulgur.}
truo erumpentis, qui impetuoſa ad nubes
illuſione & extruſione violenta leviter
accenditur, & prius videtur, quam toni-
tru audiatur, licet ſimul fiant.

102. Ecnephias ſeu procella eſt ſpiritus ^{Lib. 3.}
denſior, qui confertim ex nubibus ſecerni- ^{Ecnephias.}
tur, quod ſi fiat cum precipitatione vapo-
rum & ſudgia dicitur, & ſubita vis aque
profunditur.

103. Typhon ſeu turbo atq; vortex eſt ^{Typhon}
ſpiritus magno impetu ex nubibus erum-
pens, & in alteram nubem impingens, a

cuius densitate cum repellatur in gyrum
torqueri eum necesse est.

Turbo

104. Præster sive turbo accensus est spi-
ritus tenuior, qui dum in terras gyraudo
fertur, ignem concipit, & contacta inflam-
mat.

Fulmen.

105. Fulmen est exhalatio spissior è nus-
bibus frigore expressa, que magno frago-
re nubem petrumpens in terram devolvi-
tur.

Divisio
suis.

106. Tria sunt autem fulminum gene-
ra unum vocatur ἀεγης, quod præ nimia
sua tenuitate terebrat dumtaxat & afflat,
non incendit; alterum ὑολόεις quod prop-
ter subcrassorem procellosi spiritus vim
dissipat, id est, rumpit, non perforat: ter-
tium est σκαπτός, quod propter terrenam
suam materiam urit I. afflando; II. combu-
rendo; III. accendendo.

Lapis ful-
mineus.

107. Fuit tamen interdum etiam lapis
fulmineus, quorundam sententia, cum vi-
delicet fulmentum proprio tum Solis calo-
re induratur in acumen quoddam eò quòd
siccitate superius conglutinata vapor ad-
mistus effugere nitens ad inferiora ten-
dit, & eam partem crassiorem facit.

108. Arca

108. Area sive corona sive halo est cir- Halo.
culus in nubibus ex refractione radiorum
luminosi corporis apparens circa Solem,
Lunam & cetera sydera

109. Iris est varia colorum species re- Iris.
fractione radiorum Solis representata in
rorulenta nube, quae in minutissimas gut-
tas resolvitur.

110. $\omega\alpha\rho\eta\lambda\iota$ & sive geminus Sol, & $\omega\alpha$ Parelins
 $\gamma\alpha\sigma\epsilon\lambda\eta\nu$ seu geminata Luna est imago
Solis & Lunae à lateribus eorum in nube
densa equabili quiescente, & aquosa, quae
refractio radiorum Solis & Lunae exprimit.

111. $\iota\acute{\alpha}\beta\delta\omicron\iota$ seu virga sunt lineae rectae ex Virga.
refractione radiorum Solis in nube ine-
quabili, in qua colores tantum Solis cerni
possunt.

112. Possunt autem in visceribus quoque ter-
rae ex his exhalationibus corpora gigni.

113. Nam $\tau\acute{\alpha}\omicron\gamma\upsilon\eta\tau\acute{\alpha}$ sive fossilia fiunt ex Fossilia
siccis exhalationibus, ut est lapis mi- Metalla
nium sulphur, sal Cinabaris & similia. $\tau\acute{\alpha}$
 $\delta\epsilon\ \mu\epsilon\tau\alpha\lambda\lambda\epsilon\upsilon\tau\acute{\alpha}$ sive metalla fiunt ex humi-
dis exhalationibus, si materia concreseat,
eique quippiam terrae purioris ita admiscea-
tur, ut indurescat.

114. Haec

Numerus 114. Hæc secundum Planetarum nu-
metallo - merum septem numerantur, Solis aurum.
rum. Luna argentum: Veneris æs: Iovis stan-
num: Saturni plumbum: Martis ferrum:
argentum vivum Mercurij: & dividun-
tur in κυτὰ seu fusilia & ἑλατὰ sive du-
ctilia.

Lib 4. 115. Hæc omnia fiunt in elementis rati-
one primarum qualitatum, quæ sunt qua-
tuor, duæ agentes calidum & frigidum: &
duæ patientes, siccum & humidum.

Putrefa- 116. Primum igitur ab his fit simplex
ctio. generatio, cui contrarius est interitus, qui
est putrefactio.

117. Putrefactio autem est corruptio
caloris innati per externum & adventi-
tium in humido proveniens.

118. In rebus verò mistis efficitur et-
iam concoctio, & eius species, maturitas,
elixatio assatio: & inconcoctio cum suis
speciebus, cruditate, semielixatione, & se-
miustulatione, quibus coheret duri quo-
que mollis, resiccationis, humectationis,
concretionis & densationis explanatio.

Coctio. 119. Concoctio igitur est perfectio, qua
naturale calidum absolvit imperfecta
corpora,

corpora, quæ sicco humidoq; constât: quem- Inconco-
admodum vice versa inconcoctio est im- ctio.
perfectio ob defectum nativi caloris pro-
proveniens.

120. Maturatio est concoctio alimen- Matura-
ti eius, quod in arborum fructibus inest: tio.
eius verò contraria cruditas est incon- Cruditas.
coctio fructus alimenti ob defectum calo-
ris innati proveniens.

121. Elixatio est concoctio indetermina- Elixatio.
ta rei, quæ in humido est facta à calore Semieli-
humido: μόλυψις, verò seu nō plena elixa- xatio.
tio est inconcoctio crudi succi propter ca-
loris, qui in circumfuso humore inest, pe-
nuriam.

122. Assatio est à calore arido alienos Assatio.
q; facta concoctio: semiustulatio verò est Semiassa-
imperfecta assatio propter penuriam ca- tio.
loris.

123. Durum est, quod secundum plani- Durum.
tiem compressum in se non cedit: eius con- Molle.
trarium molle est, quod pressum facile ce-
dit integra manente superficie.

124. Resiccatio est eorum, quæ vel cale- Resiccas-
scunt vel frigesunt, idq; fit calore vel ex- tio.
terno vel interno, qui humorem secum ex-
primit:

primit: humectatio verò fit uno quidem modo. cum quid in aquam vertitur: altero, cum id quod concretum est, liquatur.

Concretio 125. Concretio est eorum quæ sunt vel aqua, vel mista ex aqua & terra sicq; vel frigore vel arido calore, vel partim igni & calore, partim frigore: densatio verò fit, quando abeunte humido id, quod siccum est, coit.

Lib. de Anima. 126. Post res naturales sequuntur deinceps ea, quæ non modo sunt naturalia, sed etiam animata, sive in quibus est anima.

Definitio anima. 127. Est autem anima $\epsilon\upsilon\tau\epsilon\lambda\epsilon\chi\epsilon\alpha$ sive actus primus corporis Physici Organici.

128. Facultates eius sunt nutriens, sentiens, locomovens & intelligens.

Nutritiva. 129. Nutriens est anima vis, quæ alimento quod facultate est corpus animatum, conservare potest corpus si convertatur nutrimentum in corpus actu animatum.

Generativa. 120. Ad hanc pertinet generans quoq; facultas, quæ ad perpetuam specierum conservationem simile procreat ei, quod nutritur.

Sensitiva. 131. Sentiens est quæ facultate sensibilia sunt actu sensibilia.

132. Sensus

132. Sensus autem sunt duplices externi & interni & interni
& interni: ac externi quidem nume- divisio.
rantur Visus, Auditus, Olfactus, Gustus &
Tactus.

133. Visus est, qui facultate aspectabi- visus.
le efficit actu aspectabile cuius instrumen-
tum est pupilla oculi medium διαφανές seu
perspicuum, obiectum color, lux & alia
quaedam.

134. Lux est, actus perspicui, quatenus
perspicuum: color vero est movens actu, Lux. Color.
perspicuum quatenus perspicuum, & spe-
cies eius sunt 7. duo extremi, albus & ni-
ger: 5. intermedij flavus puniceus purpu-
reus, viridis & caeruleus.

135. Auditus est sensus, qui sonos perci- Auditus.
pit per aerem & aquam, cuius organum
generale est auris: speciale aer quidam
membranis aurium inclusus, medium το
διανεές seu aer vel aqua, obiectum sonus,
seu qualitas ex collisione duorum corpo-
rum solidorum in aere excitata.

136. Odoratus est sensus, quo odores per
aquam & aera percipimus, cuius orga-
num est membrana quaedam mollis & ala-
ba in suprema angustaq; narium parte:
medio

Sonus.
Olfactus

- medium $\delta\iota\omicron\sigma\mu$ & sive aer & aqua à sicco
 & sapido imbuta: obiectum odor sive af-
 fectio quedam sicci sapidi in humido.
- Odor.**
137. Gustus est sensus, quo sapores per-
 cipimus, cuius medium est internum or-
 ganum, lingua: obiectum sapor, qui est af-
 fectio quedam sicci in humido per calo-
 rem generata, qua gustum de potentia in
 actum traducit.
- Gustus.**
Sapor.
138. Tactus est sensus quo corporis qua-
 tenus corpus est, differentias sive elemen-
 torum qualitates percipimus, cuius medi-
 um externum est cutis: internum nervi,
 & quicquid est nervosum: obiecta quàm
 primæ tam secundæ qualitates: organum
 in toto corpore.
- Tactus.**
139. Horum omnium sensuum commu-
 nia sunt obiecta 5. motus, quies, figura,
 magnitudo & numerus.
- Commu-
 nia obie-
 cta sen-
 suum.**
140. Sensus verò inertiores sunt tres,
 sensus communis Phantasia & memoria.
- Lib. 3.**
**Sensus cõ-
 munis.**
141. Sensus communis est locus, ad quem
 omnia, que exteriores sensus percipiunt,
 afferuntur, ubi à sentiente anime vi diju-
 dicantur: cuius sensus communis orga-
 num est cerebrum, quod sua quidem na-
 turâ

tura videtur non sentire sed tantum sensuum sensationes percipere.

142. Phantasia seu imaginatio est, quæ species à sensibus perceptas etiam absentes perspicit, earumq; imagines retinet.

Phantasia

143. Memoria est interna animæ sentientis facultas conceptarum rerum imagines conservans & ex præterito tempore promptè revocans, quæ cum reminiscencia nequaquam est idem.

Memoria.

144. Est enim recordatio ratiocinatio quædam, quæ ex prioribus & notis ad posteriora & minus nota progredimur, eorūq; notitiam investigamus.

Recordatio.

145. Ex quibus patet recordationem in rationalia duntaxat animalia cadere posse: memoriam verò in bruta quoq;.

146. Tertia facultas animæ est mens seu intelligentia, cuius organum nullum: obiectum autem intelligibile, quod vel caret omni materia, estq; $\nu\omicron\kappa\tau\omicron\rho$ actu: vel cum materia connexum, idq; consideratur vel $\epsilon\kappa$ $\pi\rho\sigma\epsilon\sigma\acute{\epsilon}\omega\varsigma$ Physicè, vel $\delta\lambda\epsilon\alpha\phi\alpha\gamma\epsilon\sigma\acute{\epsilon}\omega\varsigma$ Mathematicè, vel ut $\alpha\pi\lambda\omega\varsigma$ $\omicron\rho$ Metaphysicè.

Intelligentia
mens.

147. Mens primum alia est patibilis
quæ

agens.
mens.

qua cum inferioribus anima gradibus
coniuncta interu: alia agens, cuius opera
tiones sunt tres, apprehensio simplicium,
compositio & divisio rerum intelligentia
comprehensarum, & denique discursus sive di-
cursus atq; ratiocinatio

Apprehen-
sio simpli-
cium.

148. Apprehensio simplicium est cum
species apprehenduntur absq; affirmatio-
ne & negatione, in qua cognitione varie-
tis duntaxat est, nulla varietas aut fal-
sitas.

Composi-
tio & di-
visio.

149. Compositio & divisio est, cum
de simplicibus aliquid affirmatur aut ne-
gatur, partim componendo, partim divi-
dendo.

Discursus

150. Discursus est, qui diversas res in-
ter se confert, & quid verum aut falsum
sive ratiocinando colligit.

Theoreti-
cus intel-
lectus.

Practicus.

Locomo-
iva.

Appetitus

agens
mens.

151. Agens intellectus alius est theore-
ticus, cuius finis est verum aut falsum:
alius practicus, cuius finis est bonum pro-
sequendum & malum fugiendum.

152. Quarta facultas anime est ea qua
animal ac loco ad locum movetur.

153. Movet autem loco ipse appetitus,
qui si coniungatur cum ratione, volunta-

sem constituit motricem: si cum phantasia,
gignit cupiditatem.

154. Tria igitur sunt in motu animan-
tium necessaria: I. motum quod est animal:
II movens, quod est immobile, bonum vi-
delicet ipsum sive sit verum sive apparens:
vel mobile ut est appetitus, qui & movet
spiritus animales, & à bono quod expetit,
movetur: III. quod movetur est organum
in quo duo sint immobilia necesse est unū
internum, videlicet flexura cuiusq; mem-
bri: alterum externum cui animal inni-
gitur.

155. Breviter motus animalium ita
fit, ut bonum ipsum sensibus perceptum
moveat appetitum, appetitus spiritus ani-
males, hi nervos, nervi musculos, illi com-
pagem cieant ossium quibus motus vel to-
tum vel pars moveatur oportet.

156. Cum verò nec moventur aēlu nec
sentiunt animalia: tunc privatio senti-
endi somnus, habitus verò vigilia nomi-
natur, quæ nec corporis nec anime sunt
affectiones propriæ, sed utriusq; commu-
nes.

In motu
tria ne-
cessaria.

Modus motus
animalium.

159. Est

Somnus. 157. Est igitur somnus quies animalium facultatum ab utili humore cerebrum madefaciente proveniens.

Somnium. 158. Somnium verò est visum ex sensuum reliquijs ortum dormientibus animalibus occurrens, quatenus dormiunt.

159. Hec autem sunt signa eorum quæ in corporibus eveniunt aut cause actionum uniuscuiusq; aut fortuita, aut deniq; divina vel Dæmoniaca.

**Causa
Physica
longæ &
brevis vi-
tæ: iuven-
tutis &
senectutis.** 160. Quod autem quedam animalium sint longioris, quedam brevioris vitæ, id fit ratione radicalis humidi, quod si citò à calido absumatur, vita brevis: si benè temperetur eo, vita longa (Physicè loquendo) efficietur: id quod etiam de iuventute & senectute, atq; adeò de vita & morte iudicari debet.

161. Ut verò hæc tota Physices doctrina profectior esset: historias animalium Aristoteles libris. X. partes IV. generationem V. comprehendit, non indignis octoginta talentis, quæ Alexander Magnus in eos contulit.

METAPHYSICA.

1. Meta-

1. Metaphysica est scientia contem-
plativa entis, quatenus ens, & affectio-
num, quae ei per se insunt.

2. Scire autem omnes homines naturam
desiderant, & ad cognitionis atque doctri-
nae cupiditatem innato quodam impetu
trahuntur atque ducuntur, quippe in qua ex-
cellere pulchrum putant, labi vero & ma-
lum & turpe iudicant.

3. Propterea enim cum alios sensus a-
mamus, tum in primis aspectum, quod ad
comparandam rerum cognitionem per se
plus, quam ceteri, ponderis habeat.

4. Quibus sensibus quamvis & reliqua
polleant animantia bruta, idque multo, quam
homines magis diversam tamen ab iis in-
ferioremque cognoscendi rationem obtinet.

5. Nam eorum quidem solis quaedam
sensibus, quaedam memoria, quaedam pru-
dentia, quaedam denique, veluti disciplinam
quae sunt cognitionis participia: genus
vero humanum vivit ratione, experien-
tia & arte.

6. Haec autem in hominibus ita fiunt, ut
quemadmodum crebrior eiusdem rei me-

Lib. 10

Ostendi-
tur an Me-

1 aybha p
sit, quid,
qualis &
quare sit.

Naturalis
amor sciē-
di.

Amor sen-
suum.

Differen-
tia cogni-
tionis hu-

mana &
bruta.

Experien-
tia.

D

moris

moria perficit unius experientia vim: ita
frequens experientia gignat artem.

Ars.
Collatio
Artis &
experien-
tia.

7. Quae licet superetur ab experientia
respectu actionis: tamen ratione cognitio-
nis est superior, ex qua homines iudican-
tur sapientes magis, quam ex actione.

8. Inter artes autem & scientias The-
oreticae practicis excellent, eo quod maio-
re constant cognitione, diuturnioreq; cum
tempore tum labore inventae sunt.

9. Ex quibus colligi potest, Metaphysi-
caã versari circa primas rerum causas,
primaq; principia.

Requisita
Sapientia.

10. Eius enim est requisitum 1. scire: 2.
posse docere: 3. res omnes universaliter: 4.
difficiles: 5. contemplativas: 6. reliquis pra-
stantiores & dominantes: 7. non solum
quod sint, sed etiam cur sint.

l. 34. c. c.

11. In causis autem enumerandis & sta-
tuendis veteres Philosophi varijs errarunt
modis, cum generaliter nec plures sint, nec
pauciores quam, quatuor numero videlicet
materia, forma, efficiens & finis.

l. 1.

Lib. 2. de

12. Etsi autem prima principia quor-
dammodo nobis naturaliter nota sint: in-
terim tamen non parva est difficultas

cognoscendi veritas, idq̄ fiti in immate- modo in-
rialibus quidem rebus ex parte intellectus vestiganda
nostri: in materialibus autem ex parte ip- veritatis.
sarum.

13. Impossibile est enim nos in hac vi- Imbecilli-
ta substantias separatas essentialiter cog, tas mentis
noscere cum intellectus mentis nostra sic in divinis
habeat se se ad ea, que naturā sunt omni-
um manifestissima, quemadmodum OCULI
LI VESPERTILIONVM ad lumen diur-
num.

14. Quod verò sit aliquod primum om- c. 2.
niam rerum principium, patet ex eo, quòd Esse unum
nec possit dari progressus in infinitum in primum
ullis causis, nec queant infinita eiusdem principium
rei esse cause, nisi in accidentaliter ordi-
natis & sibi invicem succedentibus.

15. Sed incognoscendis & hisce rebus & c. 3.
alijs omnibus quemadmodum plurimum Impedimēta
discentes consuetudo & naturalis incli- ta & ad-
natio impedit: ita mirificè iuvat Dialecticis iumenta,
ca sive sciendi modus, & conveniens tra- doctrina.
ctatio scientiarum, in quibus oportet cer-
titudinem investigari secundum natu-
ram subiecta materia.

16. Quoniam verò nemo feliciter ligam-

2. 1. *Li. 3b. de 15 questio nibus ar- duis.* ram aliquā solvet, nisi prius modum eius sciat, & haud facile quis ad metam per- veniet, nisi prius itinere suo scopum prae- fiat, ad quem perveniendum sibi sit adcir- cò non inconveniens fuerit praecipuas hu- ius scientiae dubitationes breviter in pri- mis & proponere & dissolvere.

2. 2 *Quae sint consideran da Meta- physico.* 17. Est igitur Metaphysici munus consi- derare 1. Causas omnes: 2. praecipua eaq; cū substantiarum tum scientiarum: 3. sub- stantias omnes quatenus sunt substantiae: 4. propria substantiarum accidentia.

18. Praeter sensiles substantias, aliae se- paratae, quae sint ideae non, existunt.

19. Sed neq; magnitudines neq; nume- ri, nec deniq; reliqua Mathematica entia sunt insubstantiarum colonijs censenda.

3. 3. 20. Verum tam materia & forma, ex quibus tanquam partibus res naturales componuntur: quam genus & differentia, ex quibus tanquam praedicatis essentialibus res cōstituuntur, principiorum nomen me- rentur.

21. Magis tamen universalia e- tiam sunt principia in genere cause ma- terialis: minus autem universalia in ge- nere cause formalis. 22. Praeter

22. Præter causam verò materialem a. 6. 4°
lia causa per se sive essentialis rerum na-
turalium non est, quæ videlicet extra singu-
laria existeret.

23. Quidditas substantiæ materialis, si
conferatur cum ijs, quibus primò convenit
ut humanitas cum homine communi: re-
ipsa à substantia, cuius est quidditas, non
differt nisi solo concipiendi ac significan-
di modo si verò comparetur cum ijs, qui-
bus secundaria ratione sive mediatè con-
venit, ut humanitas cum Socrate, tum ali-
ud est à substantia, cuius ipsa est quiddi-
tas.

24. Principia interna, videlicet mate-
ria & forma, non sunt eadem numero
comparatione diversorum, sed eadem spe-
cie aut genere, aut analogia, iuxta iden-
tatem eorum, quæ illis constant.

25. Verùm quoniam multa possunt ef-
fici ab eodem agente numero & propter e-
undem numero finem: imò verò cum om-
nia, quæ fiunt, sint effecta primi agentis
ac supremi finis: idcirco extrinseca princi-
pia, videlicet efficiens & finis, numero posse
sunt esse.

D 3 26 Re-

26. Rerum autem corruptibilium & incorruptibilium externum atq; primarium quidem principium est unum & idem nempe Deus Opt. Max. interna verò principia non sunt eadem, nisi secundum analogiam, ita ut incorruptibilium principia sine corruptionis expertia, corruptibilium verò corruptibilia non quidem per se, sed per accidens.

27. Ens & unum sic accipiantur pro primo, simplicissimo, ac inde pendente uno ac ente, quod est Deus Opt. Max. non est substantia rerum omnium, sed causa exemplaris & efficiens: si sumantur transcendenter pro indivisa rerum omnium essentia, tum erit substantia rerum omnium, sed non separata à singularibus: si deniq; usurpetur ens quidem pro quantitate continua, quae quidem est immediate una unitate numerali; unum verò pro unitate numerali; tum neutrum est substantia rerum, sed potius ambo corporeis substantiis accident.

28. Principia rerum sunt actu & non potentia excepta materia, quae cū potentia sit, reducitur ad actum per ens actum; verò principia ut universalis si nō sūt principia, sed quatenus singularia, in quibus

omnis actio versatur.

29. Quatuor sunt autem precipue que ad cuiusq; scientie constitutionem pertinere videntur nempe subiectum, subiecti q; partes, propriae passionis ac deniq; principia.

30. Principio igitur subiectum Philosophiae primae est ens, ita ut sua latitudine Deum & creaturas comprehendat.

31. Quod quamvis ita se habeat, inde tamen non sequitur reliquas scientias subalternari Metaphysicae saltem sub alternatione totali, nisi secundum quid & improprie.

32. Quod secundum attinet partes entis sunt ipsa decem summa rerum genera, de quibus principaliter tractare Metaphysici munus est, ita tamen ut magis substantias, quam accidentia consideret.

33. Vera autem passiones sive ultimae differentiae entis sunt unum, aliquid, res, verum, & bonum: quae & Transcendentia nuncupantur, & inter quae ratione quidem rerum nullus est ordo, sed intellectus respectu.

34. Hec tum τῷ εἶναι, sive realiter conveniant, & τῷ λόγῳ duntaxat sive ratione differant ha-

c. 6.

Lib. 5. de subiecto, partibus, affectionibus & principijs Metaphysicae primae Philosophiae.

c. 2.

Partes entis.

Passiones entis.

huiusce primæ Philosophiæ fuerit & de his
& de reliquis omnibus ad has entis passi-
ones pertinentibus disputare.

c. 3.
Principia.

35. Quod postremum spectat requisi-
tum: non minus etiã axiomata & commu-
nia scientiarum principia considerare de-
bet Metaphysicus, quàm superiora.

c. 4.

36. Inter omnia verò principia hoc est
& ordine primum & robore firmissimum:
Fieri non posse, ut idem simul insit & non
insit.

37. Quod absolutè quidem non, sed ec-
lenchicè potest demonstrari ratione ho-
minum redarguendo videlicet negantes
cognitione sensitiva.

c. 5.

38. Ex quo sequitur primum quòd im-
possibile sit duo contraria simul esse vera,
aut inter ea mediū dari: deinde quòd non
omne apparens sit verum: præterea quòd
non omnia sint vera nec omnia falsa: tum
deniq; quòd nec omnia quiescant nec om-
nia moveantur, sed quòd quadam nun-
quam moveantur, qualis est Deus: quadam
semper moveantur, quale est cælum: qua-
dam aliquando moveantur, aliquando
quiescant, quales sunt res naturales.

39. Primi

39. Principium dicitur VII. modis: 1. e.1. magnitudinis sive motus: 2. id unde actio commodè inchoatur: 3. pars primò existens: 4. efficiens naturaliter: 5. efficiens electione: 6. efficiens arte: 7. principium cognoscendi.

Principiū.
Lib. 5. de
distinctio-
nibus ter-
minerunt
Metaphy-
sicorum.

40. Hi & reliqui omnes modi reducuntur ad hanc generalem principiorum definitionem qua dicitur principium esse id, unde aliquid primum aut est aut fit, aut cognoscitur.

c. 2.
Causa.

41. Causa dicitur 1. ut materia: ut forma: 3. ut efficiens: 4. ut finis: & dividitur 1. in priorem & posteriorem: 2. in per se, & per accidens: 3. in complexam: & incomplexam, & utraq; harum in causam potentia, & actu.

c. 3.
Elementū.

42. Elementum est 1. vocum literatarū: 2. rerum naturalium: 3. demonstrationum Mathematicarum.

43. Natura dicitur 1. generatio viventium: 2. pars qua prima in viventibus generatur: 3. interius principium cuiusq; rei naturalis: 4. materia prima: 5. forma substantialis: 6. quelibet substantia habens modum forma.

c. 4.
Natura.

44. Necessarium dicitur 1. sine quo res c. 5.

6. 5.
Necessa-
rium.

vivere aut esse non potest: 2. sine quo nec bonum comparari aut conservari, nec malū abijci aut vitari potest: 3. quod est volentilium: 4. quod alter se habere nequit.

2. 6.
Unum,

45. Unum consideratur vel realiter, vel logicè & hoc modo consideratum dicitur: 1. numero: 2. specie: 3. genere: 4. analogia.

46. Realiter sumptum dicitur, vel per se, ver per accidens: & per se quidem dicitur in divisione 1. continui: 2. formæ: 3. materie: 4. rationis sive rei: 5. definitionis: per se verò 1. subiectum & accidens: 2. duo accidentia respectu unius subiecti: 3. duo subiecta ratione unius accidentis.

Plura.

47. Plura quoq; dicuntur totidem modis quot unum, propterea quòd quot modis dicitur unum oppositorum, tot modis dicitur & alterum.

6. 7.
Ens.

48. Ens aliud est per se, aliud per acci- dens, & per se quidem dicitur 1. substanti- a: 2. qualitas: 3. quantitas: 4. relatio: 5. acti- o: 6. passio: 7. existentia in loco: 8. existen- tia in tempore, quæ sunt vel entia actu vel entia potentia, quibusc; modis entis & si-

816

us & habitus adiungi possunt: per acci-
dens verò dicitur 1. cum accidens de acci-
dente: 2. cum accidens de subiecto: 3. cum
subiectum de accidente predicatur.

49. Substantia dicitur 1. de primis sub-
stantijs ijsq; sensilibus: 2. de formis: 3. de es-
sentia rerum, que definitione solet expli-
cari.

c. 8.
Substans-
tia.

50. Idem velet per se, vel per acci-
dens, idq; 1. cum accidens de accidente: 2.
cum accidens de subiecto: 2. cum subiectum
de accidente: 4. cum simplex predicatum
de composito subiecto: 5. cum compositum
subiectum de simplici predicato dicitur.

c. 9.
Idem.

51. Diversa sunt 1. specie: 2. numero si-
ve materia: 3. definitione & ratione sub-
stantia, quantum libet ea sit generica.

D
R

52. Differentia dicuntur 1. que li-
cet eadem sint genere, numero, specie: 2.
men in aliquo sunt diversa: 2. que ita sunt
genere diversa, ut in eis nec analogica
quidem convenientia cernatur: 3.
que sunt eiusdem generis diffe-
rentia.

Differen-
tia.

differentia: 4. quacumq; in essentia habent aliquam diversitatem.

Similia & 53. Similia & dissimilia dicuntur 1. dissimilia. qua idem passa sunt: 2. qua sunt plura eadem, quam diversa: 3. quorum qualitas est eadem: 4. qua pluribus contrarijs, iisdemq; alterantibus praedita sunt.

e. 10. 54. Opposita dicuntur 1. contrariè: 2. Opposita. contradictoriè: 3. relativè: 4. privativè.

Contraria 55. Contraria sunt vel per se vel per per se. aliud, & per se quidem 1. qua cum genere differant, simul eidem inesse nequeunt: 2. qua sub eodem genere: 3. qua in eodem susceptivo: 4. qua inter ea, qua cadunt sub potentiam: 5. qua aut genere, aut specie, aut simpliciter **PLURIMUM DIFFERUNT.**

Contraria 56. Contraria per accidens sunt: 1. per acci- in quibus sunt contraria 2. qua habent pec- dens. culiaries propensiones ad suscipienda contraria: 3. qua contrarijs aut afficiunt aut afficiuntur, aut afficere aut affici possunt. 4. qua sunt contrariorum abiectiones aut acceptiones: 5. qua sunt contrariorum habens.

57. Diversa specie dicuntur 1. qua ge- nere

mere quidem conveniunt, sed interim non Diversa
subalternantur: 2. quae ita conveniunt ge- specie.
nere, ut sint eiusdem divisionis membra per
differentias oppositas: 3. quae habent ali-
quam contrarietatem essentiae, licet gene-
re non conveniant: 4. quae sunt contraria
& in primis per se.

58. Prius & posterius dicitur vel rati- c. 11.
one alicuius primi, quod principium sit Prius &
in certo aliquo rerū genere, vel quod illi posterius.
propinquius est, idq; . loco: 2. tēpore: 3. mo-
tu: 4. potestate: 5. ordine vel respectu cog-
nitionis, idq; aut ratione aut sensu: vel de-
niq; natura, idq; 1. quae non simul tolluntur
cum alijs, sed cum ijs caetera: 2. quoad sub-
stantiam & accidens: 3. quoad potenti-
am & actum.

59. Quomodo autem potentia c. 12.
dicitur: 1. principium movendi: 2. quo quid Potentia
moveretur. 3. quo bene possumus operari: 4.
virtus, qua corrumpentibus resistitur: ita
POTENS dicitur 1. quod in se habet prin- Potens.
cipium movendi 2. quo possit moveri: 3.
quod non habeat principium per quod cora-
rumpatur: 4. quod habeat principium be-
ne operandi aut patendi.

60. Quam.

c. 13. 80. *Quantum* vel est per se vel per acci-
Quantum. dens, & per se quidem dicitur 1. quod se-
cundum essentiam est quantum: 2. quod
est passio substantialiter consequens quan-
tum: per accidens verò dicitur 1. quod est
in subiecto quanto: 2. quod habet contrari-
tatem & divisionem.

c. 14. 81. *Quale* dicitur 1. substantialis diffe-
Quale. rentia: 2. omne illud accidentarium quod
Mathematica reddit qualia: 3. omnis pas-
sio alterationum: 4. habitus & dispositio.

c. 15. 82. *Ad aliquid* dicitur vel per se vel
Ad ali- per accidens, & per se quidem: 1. κατὰ ἰσχυ-
quid. ρένου τῶς ὁ ἐπιτελεσθέντος, sive secundum ex-
cedens & excessum: 2. κατὰ τὸ ποικιλικὸν ἢ
τὸ ἀκρίτικόν sive secundum agens & patri-
ens: 3. κατὰ τὸ μέτρον ἢ μετρητὸν secundū
mensuram & mensuratum: 4. quae referuntur
per sua genera: 5. quae referuntur
per sua cōcreta: per accidens verò dicitur: 1.
subiectū ratione accidentis: 2. unum acci-
dens ratione alterius accidentis.

c. 16. 83. *Perfectum* dicitur vel secundum
Perfectum se, vel secundum aliud: & quidem secun-
dum se 1. quātitate, cui nulla particula de-
est: 2. virtute: 3. finis consecutione: secun-

dum aliud verò 1. quod perfectè producit
aliquid: 2. quod perfectè imitatur: 3. quod
perfectè habet aliquid: 4. quod perfectè re-
presentat.

64. Terminus dicitur 1. uniuscuiusq; c. 17.
ultimum: 2. magnitudinis ultimum: 3. Terminus
forma magnitudinis: 4. ultimum motus
& actionis. 5. causa finalis: 6. essentia rei
quatenus quidditativa definitione expli-
catur.

65. Secundum quod dicitur 1. quatenus
accommodatur forma: 2. quatenus pri- c. 18.
mo propria materie susceptivo naturali; Secundum
3. quatenus cuiq; cause: 4. quatenus cer- quod.
tum situm designant.

66. Secundum verò se dicitur 1. quate-
nus accommodatur definitioni. 2. parti de- Secundo
finitionis: 3. quod convenit ex se, non ex se:
alia causa: 4. quod sine consocio est. 5. cum
quid in se ipso aut in aliqua sui parte sus-
cepit.

67. Dispositio dicitur ordo loci: 2. virtu- c. 19. univ.
tis: 3. forma seu figure respectu. Dispositio

68. Habitus dicitur 1. pro ipso actu ha- c. 21.
bendi aliquid: 2. pro dispositione: 3. pro qua; Habitus.
vis parte dispositionis.

69. Passio dicitur 1. qualitas aliter-

c. 21.

Passio.

nans: 2. motus alternationis: 3. nociva alteratio 4. magna calamitas aut prosperitas.

c. 22.

Privatio

70. Privatio dicitur 1. cum res in se rem aptam non habet: 2. quod secundum genus aptum est habere, licet non habeat: 3. quod convenienti tempore non habet: 4. a quo aliquid per vim auferitur.

Negatio.

71. Negatio dicitur privatio: 2. si quid defectivè habeat 3. si quid parùm habeat: 4. si quid non facile aut non benè.

c. 23.

Habere.

72. Habere dicitur 1. quod alteri aominatur: 2. cum agens habetur a patiente, & materia a forma: 3. continens. 4. prohibens

c. 24.

Ex aliquo esse.

73. Ex aliquo esse significat 1. ut ex materia: 2. ut ex toto aliquo, & primo movente: 3. ut ex composito: 4. ut species ex tota parte subiecta speciei.

c. 25.

Pars.

74. Pars significat 1. integram: 2. subiectivam: 3. essentialem Physicam: 4. essentialem Metaphysicam.

26.

um.

75. Totum aliud est universale, aliud ex pluribus coniunctum: & hoc aliud integrale, aliud essentiali Physicum, aliud essentiali Metaphysicum.

c. 27.

Mutilum.

76. Mutilum ut aliquid sit requiritur 1. ut sit divisibile in partes: 2. ut totum ad huc

ad huc respectu mutilaminis censeripotest
fit. 3. ut partes habeant naturalē ordinem
roto: 4. ut sit continuum.

77. Genus dicitur 1. generatio continu- c. 28
a: 2. principium generis: 3. subiectum ge- Genus
nus: 4. predicabile sive universale.

78. Diversa genere sunt 1. quorum ma- Diversa
teria diversa est: 2. que diversis catego- genere.
ris continentur.

79. Falsum dicitur 1. re, idq. aut de eo, c. 29.
quod non est, sed esse dicitur, vel eum re- Falsum
ditione ad verum, vel sine reditione: aut
principaliter de eo, quod ratione sui est
aliquid, non tamen est illud, quod appa-
ret. 2. de definitione: 3. de homine.

80. Accidens dicitur 1. quod contingit
alicui inesse: 2. quod per se quidem alicui
convenit, sed non est substantia eius. c. 30.
Accidens

81. Tria sunt autem duntaxat genera
scientiarum speculativarum, videlicet
Mathematica, Physica & Metaphysica, c. 1.
que Theologia quoq. nuncupatur, quod par- Lib. 6.
tium circa separatas substantias parim
verò circa essentiam divinam versetur. Tres esse
theoreti-
cas scien-
tias.

28. Etsi verò cetera quoq. scientie con-
siderant particulariter ens, quo ad propri-

E

um

um genus & propriam differentiam: ta-
men id faciunt auxilio prime Philoso-
phie, cuius solius est cōsiderare τὸ τί ἦν εἶναι
seu quidditatem rerum, quoad predica-
ta communissima & universalia.

ε. 2.
Acciden-
tium, nul-
la scientia.

83. Accidentium nulla est scientia, nisi
quod ad rationem communem, propterea
quod accidentia nec semper nec ut pluri-
mum sunt, sed τὸ πᾶσι ὄντι, sive non enti
valde propinqua.

Lib. 8. de
primo en-
te. c. 1.

ε 3.

84. Principia & cause sunt tales ut o-
riantur & occidant sine generatione &
corruptione.

85. Quaecumq; autem eveniunt à proxi-
mis causis ut necessario aut contingen-
ter eveniunt.

86. Substantia reliquis entibus prior
est natura, tempore, cognitione & defini-
tione.

87. Quoniam verò substantia dicitur
1. τὸ τί ἦν εἶναι, sive quidditas rerum: 2. sub-
iectum sive substantia prima, & hac vel
ut materia, vel ut forma, vel ut ex his
composita: dicendum de ijs ordine.

88. Ac principio quidem illa quidditas
rerum sive essentia, qua definitione expli-
catur

var. primò ac simpliciter ipsis substantiis c. 4. 5.
competit: secundariò verò & κατὰ τὴν ac Quidditas
cidentibus quoq; tribui potest. rerum.

89. Sed τὸ τὴν εἶναι seu quidditas καὶ τὸ c. 6.
εἶναι sem unum quodq; rerum idem sunt
in ijs duntaxat quæ per se dicuntur, non
autem in ijs, quæ per accidens.

90. Sensibiles autem substantie nequa- c. 7.
quam generantur ab ideis, sicut Plato
dixisse videtur, sed à familiaribus &
individuis. c. 8. 90

91. Impossibile est etiam in materia Quomodo
præexistere formam generandam vel forma in-
cuius partem, ut cooperetur agenti ad sui troduca-
productionem, sed agens naturale dispo- tur.
nit materiam, & educit formam de poten-
tia materiae.

92. Cumq; definitio omnis sit λόγος, c. 10. 11
investigeturq; compositione & divisione
quæ sine partibus esse nequeunt: eam cer-
tè partibus cavere veri simile non fit.

93. Partes igitur definiti sive speciei
sunt priores toto: sed partes materiae com-
paratae quidem toti sunt posteriores: sed
quatenus principium prius est principia-
to, sunt priores toto.

E a

Ille

c. 12. 94. Ille verò partes sunt genus & dif-
Partes de-ferentia, quæ cum non distinguantur rea-
finitionis. liter, ex ijs fit unum per se: sed ex subiecto
& accidente nequaquam fit unum, cum
ea realiter distinguantur, & neutram e-
orum sit in pura potentia.

c. 13. 14 95. Nullum autem unversalium, aut
eorum, quæ unversaliter prædicantur, sig-
nificat tò dè tì sive hoc aliquid, sed quale,
ac proinde nullæ ideæ possunt esse separa-
biles substantiæ.

c. 15. 96. Singularium sive corruptibilium
sive incorruptibiliū propriè nec definitio,
nec demonstratio potest esse.

c. 16. 97. Quidditas autem est principium
& causa, sed non materialis, verum for-
malis.

c. 1. 2. 98. Explicata breviter illa substantiæ
Lib. 8. de specie, quæ quidditas dicitur quæq; definitio-
materia. tione comprehenditur, sequitur ut de sen-
& forma sibilibus sive compositis quoq; substantiis
principiis agatur, quæ constant ex materia & for-
constituen- ma, tanquam principiis intrinsecis, quo-
tibus sub- rum hoc actu, illud verò potentia est.
stantiam.

99. Nomen autem speciei in substantiis
compositis non formam duntaxat sed eti-
etiam

tiam compositum significat, hocq; prius
quam illud.

100. Ac forma quidem rei sensibilis ^{c. 3.}
non est tota essentia eius, sed tantum pars
præter partes materie aliquid existens,
& per se nec generabilis, nec corruptibilis,
sed per accidens tantum.

101. Rerum verò corruptibilium forma
materiales à materia non sunt separabi-
les, sed immaterialis duntaxat, qualis est
anima intellectiva sive rationalis.

Forma
materia-
lis & im-
materia-
lis.

102. Ac licet formæ rerum non sint nu-
meri; tamen assimilantur quodammodo
numeris, quatenus videlicet indivisibiles
& cum intensiois tum remissionis exper-
tes sunt.

Quomodo
formæ nu-
meris si-
miles.

103. Materia verò prima rerum omni-
um generabilium & corruptibilium est ^{c. 4.}
eadem: sed secundaria non est, verum di-
versarum diversa.

104. Sed multitudo diversitasq; rerum
tam varia provenit, partim ab agente, partim
verò ex diversitate formarum spe-
cificarum.

Causa dis-
versitatis
rerum.

105. Quemadmodum autem accidenti-
a privativa non habent materiam, quæ
sit

fit ens in pura potentia, sed materia eorum est substantia: sic nec accidentia positiva habent materiam ex qua, cum nec generentur, nec corrumpantur per se, sed per accidens.

c. 5.

105. Eorum contrariorum, quorum cum unum est in actu alterum in potentia, & vicissim, materia indifferenter se habet ad contraria sine ordine prioris aut posterioris: in ijs vero quorum unum presupponit alterum precessisse in materia: tunc prius respicit materia habitum, quam privationem.

c. 6.
Quomodo
definitio
una.

Lib. 9. de
ente per
potentiam
& actum
divisio.

107. Definitio vero licet sit ex partibus composita: tamen significat unum per se propterea quod una quidem partium eius potentia, alia vero actus sit

108. Cum potentia & actus non possint idem esse: divisio entis in actum & potentiam facta videtur realis esse.

c. 1. 2.
Potentia
activa &
passiva.

109. Dividitur autem potentia primum in activam & passivam: deinde in rationalem & irrationalem, quarum prioris due sunt species intellectus & voluntas.

110. Hac potentia rationales possunt agere

agere in opposita eodem tempore respectu
eiusdem, sed irrationales non.

111. Ex quibus patet Megaricos errasse,
qui statuerunt nullum inter potentiam &
actum discrimen esse.

Rationalis
& irratio-
nalis.

112. Quin etiam potest quoddam inve-
niri possibile, quod nec est, nec futurum
est.

c. 3.

c. 4.

113. Cumq; potentiarum alia natura
nobis insint, alia consuetudine, alia doct-
rina in potentijs acquisitivis actus prior
est tempore quam potentia, in passivis ve-
ro non item.

Naturalis
& acqui-
sitiva po-
tentia.

c. 5.

114. Omne etiam secundum rationem
potens, necesse est, ut cum appetat id, cu-
ius potentiam habet, & uti habet, hoc fac-
iat.

115. Quemadmodum igitur potestate
est illud quod est, vel quod quamvis non
sit, possit tamen esse: ita actu est, veluti
verbi gratia edificans ad edificativum,
vigilans ad dormiens & similia.

c. 6.

Potestate
esse & a-
ctu esse
quid.

116. Actus prior est quam potentia
τὸ λόγῳ ἔσθαι πρὸ χρόνων sive ratione essen-
tia & tempore; ac propterea aeterna actu
subsistunt.

Actus quo: sistunt, non potentia, quandoquidem pos-
modo pri- tentia contradictionis & corruptionis
or poten- compos esse potest.
tia.

c. 9.

117. Actus autem in bonis est prestan-
tior potentia, in malis verò deterior: ac
proinde ea quæ potentia inveniuntur ad
actum redacta.

c. 10.

Veritas
necessaria
& possibi-
lis.

118. Cumq; ens & non ens dicatur par-
tim secundum figuram categoriarum,
partim secundum potentiam & actum,
partim deniq; ac precipue secundum ve-
rum & falsum: patet quòd circa simplices
substantias ignorantia, circa definitiones
autem deceptio contingat, sed per acci-
dens ac in rebus necessarijs necessaria, in
possibilibus autem possibilis sit veritas.

c. 11

Lib. 10. de
uno cum
per se tum
collative
sumpto.
Mensura
rerum

119. Et quoniam unum pro ratione huius
loci significat 1. continuum: 2. totum:
3. singulare: 4. universale: mensuram
quantitativam esse convenit uni, quod
est principium numeri, & ab eo deriva-
tur ratio mensura ad alias res omnes.

120. Cūq; mensura alia sit extrinseca, a-
lia intrinseca: extrinseca mensura essen-
di & cognoscendi alicuius est perfectissi-
mum & primum eius generis: intrinse-

cum

cum verò est forma rei & quantitas.

121. In omni verò genere ipsum unum c. 2.
aliqua natura est, sed tamen nullius hoc
ipsum natura est.

122. Cumq; unum & multa sint opposi-
ta, oppositorumq; omnium principia prop-
terea, quòd ad unum referatur idem, &
quale & simile: ad multa verò diversum,
inequale, dissimile: unum prius est multi-
tudine ipso natura respectu, ratione verò
cognitionis multitudo est prior illa.

123. Inter contraria est maxima dif-
ferentia & distantia, non absolute qui-
dem, sed sub eodem genere, ac proinde
contrarietate perfecta unum uni est con-
trarium, sed imperfectè plura possunt uni
contrariari & contra.

c. 4.

Contra-
rietas per-
fecta &
imperfe-
cta.

124. Oppositio verò contradictoria est
prima & maxima oppositionum, ac pri-
vatio quoq; quodammodo est contradi-
ctio.

Contra-
dictio.

125. Ac licet unum uni opponatur: æ-
quale nihilominus oppõitur duobus, mag-
no videlicet & parvo privativa negati-
one, quatenus æquale nec est magnum nec

c. 5.

æquale
quomodo
duobus op-
ponatur.

par-

nec paruum, sed medium quiddam quod
suapte natura utrumq; possit esse.

c. 6.
Numerus
& multi-
tudo.

126. Quemadmodum autem unum &
multa opponuntur relativè: ita numerus
universaliter quidem sumptus converti-
tur cum multitudine; quatenus verò est
quantitativus, est quasi genus numeri.

c. 7.
Medium.

127. Medium vel purè negativè, vel
privativè, vel essentialiter sumptum non
est eiusdè generis cum extremis; morali-
ter autem sumptum non est in eodem ge-
nere cum extremis, ac proinde media,
quæ sunt inter contraria sunt ex ipsis con-
trarijs.

c. 7.

128. Quæ specie sunt diversa, in eodè sũt
genere, & species ac differentie generis
non opponuntur nisi contrarietate imper-
fecta.

c. 9.

Contrariet-
as alia
ex forma
alia ex
materia

129. Contrarietas autem sumpta ex for-
mis substantialibus ostendit diversitas
tem speciei inter res & earum formas:
sumpta verò ex materia & accidentibus
non ostendit, licet ipsa specie differant.

130. Corruptibilia & incorruptibilia
differunt genere physico non autem logico
vel (si mavis) genere subiecto, sed non
predicationis.

Sapient-

131. Sapiencia est autem Metaphysica (ut Lib. II.
explicatius adhuc aliquid de subiecto eius c. 1. 2.
dicatur) considerare demonstrativa prin- Subiectum
cipia substantias, accidentia, causas uni- Metaphy-
versalia, mathematica, sensibilia, prin- sica quid
cipia, elementa, prima genera, & reliqua compre-
quacumq; sunt entia, quatenus entia. bendat.
c. 3. 4.

132. Multorum enim & specie diverso- Multorū
rum una potest esse scientia, si non equi- una scien-
vocè sed secundum aliquod commune di- tia.
catur una: ac prinde nihil impedit, quo-
minus & Mathematica & Physica quo-
dammodo partes primæ Philosphiæ di-
cantur.

133. Quin etiam: non posse unam rem
uno eodemq; tempore esse vel non esse: de c. 5, 6, 7.
inde non homines esse rerum mensu-
ram: pretereâ non plura scientiarum the-
oreticarum genera, quàm tria: tum acci-
dens per accidens scientiam non esse
ad confirmationem pervinet eiusdem pri-
mæ philosophiæ.

134. Iam verò actum eius, quod est po- c. 8, 9, 10.
tentia ut est tale, motum esse: deinde cor-
pus actu infinitum non existere: tum
deniq; nec motus plures tribus esse: &
doctrinam Physicam de motibus &

mutationibus veram esse: an non primo
Philosopho probandum fuerat?

c. I, 2, 3,
Lib. 12. de
prima re-
rum cau-
sa. c. 4. 5.
c. 6. 7. 8.
9. 10.
Deus quo-
usq; physi-
cè cogno-
scitur.

135. Cumq; substantia sit prima pars
entis, & substantia sensibilis constet ex
materia & forma: ponendum est neutrū
eorum principiorum per se generari pos-
se.

136. Principia verò, causa, elementa,
quodammodo sunt eadem quodammodo
diversa.

137. Substantias autem separatas quod
attinet: eternam aliquam substantiam
inter eas dari necesse est, qui est DEVS
Opt. Max. agens, non de natura necessita-
te sed liberrime unus essentia, imparribi-
lis, & indivisibilis, mirabilem ineffabi-
lemq; delectationem, vitamq; præstantis-
simam in se continens purus actus, plurali-
tatem falsorum Deorum excludens, cor-
poris & humane formæ expers, seipsum
in seipso, reliqua in seipsis intelligens, om-
nibus inferioribus & superioribus sigilla-
tim providens, omnesq; individuorum
actiones ordinans.

138. Ideæ verò Platonis nec sunt, nec
quicquam iuvant: sed nec numeri, nec
mag-

magnitudines, nec reliqua mathematica
entia sunt separabilia, aut cause princi-
piaq; rerum.

139. Nam quod contrariorum proprie
nullum sit rerum omnium principium: nec
ex elementis possint aeterna esse conflata:
nec queant e numeris res esse compositae:
Metaphysicis patet rationibus

ALTERA PARS PHILO

sophiae Practica, Ethicam, Politi-
cam & OEconomicam am-
bitu suo complectens.

ETHICA.

Lib. I, Eth.

1. ETHICA est pars Philosophiae Practi-
cae, quae honesta morum disciplina gene-
ralem quandam universis ac singulis be-
ne beateq; vivendi rationem praescribit.

Definitio
Ethices.

2. Huius finis, quemadmodum & Poli-
tica, est summum bonum, methodus popu-
laris: auditores omnes, quicumq; moribus
iuveneris non sunt.

Finis, me-
thodus, au-
ditores.

3. Summum autem bonum nec consi-
stit in corporis voluptatibus, quae homi-

Summum
bonum qua
in re.

nes

consistat. *nes seipsis deteriores reddunt: nec in honoribus qui non inhonoratis, sed in honorantibus sunt: nec in divitijs quae propter aliud expetuntur: nec in ideis Platoniceis, quae nulla sunt: nec deniq; in solo virtutum habitu, qui potest esse otiosus, sed in actione ac functione facultatis rationalis.*

Felicitatis definitio. *4. Felicitas enim sive summum bonum philosophicè nihil aliud est, quàm functio animi secundum virtutem optimam & perfectissimam idq; in vita perfecta.*

Bonorum externorum usus. *5. Externa verò corporis atq; fortuna bona partim sunt instrumenta atq; adiumenta felicitatis, ut amici, ut opes, ut potentia partim ornamenta, ut nobilitas generis, ut prospera soboles, ut forma corporis.*

Causa felicitatis. *6. Hac felicitas non casu vel fortuito contingit hominibus, sed à Deo quidem Opt. Max. tanquam prima omnium bonorum causa ac fonte donatur & industria verò humanà veluti secundarià causa comparatur.*

Quis felix in hac vita. *7. Quicumq; igitur vitam suam transigit vel exercendo vel meditando virtutem: is contra Solonis sententiam etiam in hac mortali vita felicitatem habet,*

qua

que nec casibus fortuna, nec posterorum
in fortunis potest ita labefactari, prorsus
ut aboleatur.

8. Est enim felicitas non laudabile sed
honorandum bonum, nempe quod & prin-
cipium sit & finis nostrorum operum.

9. Quemadmodum autem animus ha- ^{Divisio}
bet duas partes, unam rationalem, aliam ^{virtutis.}
irrationalem, quae dividitur in vegetati-
vam & appetitivam, quae licet sit ἀλόγος
rationis tamen compos esse potest: ita
virtutum aliae sunt διανοητικαί sive intel-
lectuales, aliae ηθικαί seu morales.

10. / Ex his intellectuales doctrinae: mo- ^{Lib. 2.}
rales consuetudine comparantur, & licet
δυσάμειες earum ac principia quaedam na-
tura suggerat: tamen natura nobis non
insunt.

11. Verum crebris comparantur aetio- ^{Quomodo}
nibus secundum rectam rationem, quae ^{parentur}
semper moderata suadet, institutis, quas ^{virtutes.}
quandocumq; dolor sequitur, habitum vir-
tutum nondum perfectum: quando vero
voluptas comitatur perfectum iam esse
constabit.

12. Occupatur enim virtus circa volup-
tates.

Virtus cir- tates & dolores & maximè circa volups
ca quid. rates, quibus tanquam blandissimis domi-
nabus difficilius, quam doloribus ac ira
resisti potest.

Definitio 13. Virtus igitur est habitus electivus
virtutis. in mediocritate eâ, quæ nos respicit, & ut
vir prudens definirer, positus.

Extrema 14. Extremorum virtutis aliud est
virtutis. ἰσπερβολὴ seu excessus, aliud ἑλλειψίς, sive
defectus, quorum neutrum in vitiosas
actiones cadere potest, cum ille naturâ
suâ sint mala.

Subdivisio 15. Virtutum alie versantur circa cu-
virtutum ram corporis, ut fortitudo & temperanti-
a: alie circa bona & mala externa, ut li-
beralitas, magnificentie, magnanimitas,
studium honoris & mansuetudo: quedam
circa convictum, ut veracitas, comitas,
& humanitas: quedam circa contractus
ut iusticia: quedam deniq; circa affectus
ut verecundia & indignatio.

Oppositio 16. Opponuntur autem excessus & defe-
medij cum ctus, cum sibi mutuò, tum etiam medio,
extremis, ita tamen ut quibusdam medijs magis
& eorum opponatur excessus ut temperantie, man-
inter se. suetudini, veracitati: quibusdâ defectus

ut

ut fortitudini, liberalitati magnanimitati, idq; partim propter similitudinem, partim propter proclivitatem ad eos.

17. *Ut verò hoc medium inveniri possit (quod factum est difficile) observandum principio est, ut ab illo extremo, quod medio magis opponitur, studiosè recedatur: dein ut quo quis est in aliqua vitia propensior, eo diligentius in contrarium sese retrahat. tertio ne voluptatis causa quicquam suscipiatur.*

Ratio inveniendi

18. *ἡγορίσσις seu electio, qua virtus definitur, est consulta expetitio eorum, quae in nostris sunt potestate.*

Lib. 3.

Electio.

Spontaneum.

19. *Spontaneum est cuius principium in ipso est agente & sciente omnes actionis circumstantias.*

20. *Invitum est omne id, quod aut violentum est, & à vi coactò suscipitur, aut per ignorantiam admittitur.*

Invitum.

21. *Violentum est cuius principium foris est, nihil conferente eo, qui agit aut patitur: & est vel absolute violentum, vel mixtum, cum id quod nunquam susciperemus; tamen aliquando vel ob insigne*

Violentum

F

ali-

aliquod bonum consequendum, vel maius
malum vitandum suscipimus.

22. Tales actiones per se quidem in-
vita sunt: sed tamen in hisce casibus ma-
gis ad voluntarias accedunt.

*Iucunda
& mole-
sta an vio-
lenta.* 23. Nec iucunda tamen ac molesta pro
violentis haberi possunt, nec ea invita dis-
cuntur, quae velex ira ac cupiditate fiunt,
vel per ignorantiam turis committuntur,
sed quae per ignorantiam facti idq; tunc
cum errore deprehenso paenitentia delin-
quentes sequitur.

24. Electio igitur nec cupiditas, nec
voluntas (licet illi affinis) nec opinio, nec
deniq; deliberatio dici potest.

*Delibera-
tionum
materia.* 25. Deliberatio aut; nec de aeternis, nec
de naturalibus, nec de fortuitis alienis in-
dubitatisve rebus, aut ijs, quae patent ocu-
lis instituitur, sed de rebus humanis, pro-
prijs & non nihil incertis, de medio, de in-
strumentis, de amicis, & ijs omnibus me-
dijs, quae ad finem consequendum faciunt.

*Rectus de-
liberatio-
nis modus.* 26. Quae ut rite instituatur, principid
requiritur, ut in rebus arduis consultores
sumantur: deinut scopus consultationis
prop-

proponatur praeerea ut media consequenda
di finis eorumq; per texantur, donec ad illud
perveniat ut ultimum, quod sit ἀμετρον. &
immediate possit apprehēditum ut omnia
consulianis media retexantur ordine, do-
nec ul: in finem ac bonum consequamur.

Bonum
di. plex.

27. Bonum autem illud aut est revera
bonum, quale bonis ac prudentibus viris
apparet: aliud φαῖνόμενον & apparens,
quale improborum (ut aiunt) patatis ar-
det.

28. Tam virtutes enim quam vitia
sunt in hominis arbitrio, licet vitiosus ha-
bitus vix postea possit mutari.

29. Quod enim quidam mali evase-
runt, ipsimet in causa fuere, propterea
quod male vixerunt, non ignari tales se
inde evasuros.

Fortitudo

30. Fortitudo igitur (ut iam speciatim
de virtutibus agatur) est mediocritas cir-
ca ea, quae in bellicis periculis aut fiducia-
am aut metum afferunt, quae ipsa subit,
ac perfert, vel quia perferre honestum
vel non perferre turpe est.

quid.

31. Eius extrema sunt duo, in-

F 2

excessu

excessu audacia & metus vacillatio; in defectu timiditas est.

Divisio
fortitudinis.

32. Fortitudo alia est publica, que dividitur in politicam sive togatam & in bellicam; alia vero privata sive economica.

Temperantia.

Excessus.

Defectus.

33. Temperantia est virtus medium tenens in expetendis voluptatibus corporis & fugiendis doloribus.

34. Eius excessus est voluptatum exuperantia, cum quis sectatur quaslibet voluptates, & inter eas maxime turpes; defectus est ἀναίσθησις sive stupiditas, cum quis omnes voluptates tam honestas quam inhonestas aspernatur.

Lib. 4.
Liberalitas.

35. Liberalitas est virtus medium tenens in dandis vel accipiendis pecunijs ceterisque rebus, quarum precium nummo consuevit aestimari.

Excessus.

Defectus.

36. Eius excessus est ἀσωτία sive prodigalitas, cum quis accipit parum & erogat nimium; defectus est avaritia, cum quis dando deficit, & accipiendo modum excedit, quales sunt ἀλόγων ἐργασίαι sive turpi lucro dediti.

37. Magnificentia dicitur, cum quis
mag.

magnos sumptus facit non gloria sed ho- Magnific
nestatis gratia in opera sumptibus digna, centia.
prout decet, idq; vel privatim vel publice.

38. Peccatur circa eam in excessu qui- Extrema.
dem inepta splendoris affectatione: in de-
fectu vero in tempeſtiva parsimonia.

39. Magnanimus est, qui cum magnis sit Magnani-
dignus honoribus, magnis quoque se dignum mitas.
iudicat: ac proinde magnanimitas est de-
cus & ornamentum reliquarum virtutum,
quas omnes ipsa exercet.

40. Peccatur circa eam in excessu qui- Extrema
dem elatione ac faustosa animi suberbia:
in defectu vero pusillanimitate.

41. Modestia est virtus, qua mediocres Modestia.
honores unde, quomodo, quantum &
quando oportet, expetimus.

42. Eius excessus quidem est ambitio:
defectus ἀφιλοτιμία, cum quis ne ex hone-
stis quidem rebus cupit honorem qua-
rere.

43. Mansuetudo est, que ita maderat Mansue-
tur iram, ut non irascatur, nisi iustas ob tudo.
causas, & quidem quibus, quando, quam-
diu, & quemadmodum decet irasci.

44. In eius defectu peccant leni sive ni-

animis patientes et in excessu autem iracundi, quorum alij sunt ἀγρόχολοι exca-
descendentes, alij πικροί sive amarulenti, alij
καλεποί sive atroces, qui non nisi ultione
placantur.

Comitas. 45. Comitas seu humanitas est mediocritas circa sermonum ac negotiorum communicationem atq; convictum occupata ita, ut quae probanda sint inconvidere probet, quae improbanda cum quadam lenitate improbet.

46. Peccatur circa eam vel in excessu, qui dicitur ἀφισησα seu adulatorium placendi studium: vel in defectu, qui dicitur διακολια seu morositas.

Candor. 47. Candor seu veritas est mediocritas circa sermones adtionesve occupata, cum videlicet quis ea, quae non habet, sibi non arrogat: quae autem habet, ea non dissimulat, sed in vita et oratione aperius est.

48. Extrema eius sunt duo, unum in excessu, qui dicitur ἀλαζωνια seu arrogantia: alterum in defectu, qui vocatur ἐλπίσθηια seu dissimulatio.

Urbanitas. 49. Urbanitas est virtus mediocritate servans in facetijs cum proferendis ium perferendis. Pecca-

50. Peccatur circa eam vel excessu,
qui dicitur scurrilitas, vel defectu qui di-
citur rusticitas sive insulsitas.

Verecun-
dia.

51. Verecundia est affectus magis
quam habitus ob metum infamiae, cum
quodam rubore vultus ex conscientia ad-
missae turpitudinis atque poenitentia ebor-
tus.

52. Eius excessus est impudentia: de-
fectus vero pudor quidam subrusticus.

53. Iusticia, Lucifero ipso pulchrior,
est habitus, quo homines & apti efficiun-
tur ad agendum, qua iusta sunt, & agunt
eadem ac volunt.

Liber. 5^a
Iusticia.

54. Quemadmodum autem iusticia: sic
etiam iniusticia alia est universalis qua
leges publica vel observantur vel violan-
tur: alia particularis, qua suum cuique tri-
buitur aut non tribuitur.

Iusticia
& iniustia
tia univer-
salis.
iusticia
vel iniu-
sticia par-
ticularis.

55. Particularis iusticia rursus vel est
commutativa, qua moderatur arithmeti-
ca proportione contractus, sive illi sint
voluntarij, sive violenti: vel est distribu-
tiva, qua geometrica proportione suum

cuique

Iusticia cō- cuiq; tribuit, queq; in premiorum pœna
mutativa rumq; distributione versatur.

Iusticia di- 56. Intellecta verò seu equum & bonum
tributiva est emendatio seu mitigatio ac limitatio
Aequitas. quedam stricti iuris in eo casu eaq; parte
in qua lex propter universalem locutio-
nem deficit.

Lib. 6. 57. Scientia est habitus demonstrandi
Scientia. necessariam conclusionem ex necessarijs
sive veris, primis, immediatis, prioribus
ac notioribus & causis eius, quod efficitur
conclusionem.

Ars. 58. Ars est habitus ad faciendum vā
valens cum ratione verā coniunctus.

Prudentia. 59. Prudentia est habitus secundum
veram rationem agendi circa universa,
que homini bona vel mala sunt.

Intelle- 60. Intellectus est habitus quo scienti-
ctus. arum principia nobis obscurā illā luce
nature nosa plenius ac perfectius cogno-
scimus & contemplamur.

Sapientia. 61. Sapientia est rerum prestantissima:
rum tum intellectus tum scientia, &
quasi princeps disciplinarum.

62. Consultatio bona est quedam con-
siliij rectitudo, quā bonum nobis propositum

com-

commodis honestisq; vijs consequimur: & Bona con-
est vel absolute bona, que ad felicitate. *salutio.*
tem ipsam, vel particulariter, bona, que
ad certum bonorum genus consequendum
facit.

63. *Intelligentia* est habitus quidam *Intelligen-*
ex vera opinione iudicandi de ijs rebus *cia.*
que a prudentibus viris constituta sunt.

64. *TNOUMH* seu *sententia* est viri equi *Sententia*
& boni de dictis & factis hominum re-
ctum ac verum iudicium.

65. *Solertia* est, qua ea, que ad propo- *Solertia.*
situm nostrum consequendum faciunt ex-
cogitare & investigare possumus.

66. Nulle vero virtutes possunt sine *Virtutum*
prudētia esse quemadmodū nec prudentia *connexio*
sine virtute ac, proinde ut artes omnes: ita *& cognatio.*
virtutes communi quodam nexu & vin-
culo ita inter se continentur, ut amabili *tio.*
quadam concordia & quasi concentu mu-
sico consentiant.

67. Quemadmodum autem continen- *Liber. 7*
tia est virtus per quam cupiditas consilij *Continen-*
ratione regitur: ita incontinentes sunt *tia.*
qui voluptatibus succumbunt.

68. *Innocentia* alia vulgaris que com-
munes

Inconti-
nencia di-
visio.

mines humana malitia terminos non ex-
cedit: alia est enormis atq; insignis, qua
immanitas dicitur, & est aut ferina, ut
cuius causa est enormis natura hominis
& distortum ingenium: aut morbosa, qua
ex morbo aut lesione aliqua contracta est.

Patiencia.

69. Ac quemadmodum patientes sunt
qui honestatis & utilitatis causa res ar-
duas ac difficiles volentes diu perpetuan-
tur: ita molles sunt, qui doloribus victi suc-
cumbunt.

Mollities.

70. Peccantium autem circa volupta-
tes & dolores in genere quidem alij
consilio agunt, alij ex affectu: in specie
verò mollium alij delicati alij ioculares:
incontinentium alij temerarij, qui temerè,
alij infirmi, qui scientes quidem sed affe-
ctibus victi turpia perpetrant.

Differentia
incontinen-
tis & tem-
erantis.

71. Differt continens à temperante hoc
nomine, quòd hic cupiditates habet pauc-
as, easque rectè rationi consuetaneas: còtia-
nus autem cupiditatibus flagrat impro-
bis, quas aureo Palladis freno, hoc est, rec-
tè ratione coerces.

72. Videtur autem incontinentia cupi-
ditat-

ditatum peior esse, quam ira, quandoque cupiditas
dem quo maiores sunt voluptates, eo ma- p eor qua
gis mentem de sede sua dimovent, & ex: va.
emplo Circes Homerica homines ipsos in
efferas belluas atq; porcos transmutant.

73. Quod quamvis ita se habeat, nec
summum bonum voluptas esse possit: in
summo tamen bono veram voluptatem
inesse certum est, que percipitur non ex Vera vo-
rebus per accidens iucundis, sed ex ijs, que luptas.
per se iucunde sunt.

74. Amicitia est mutus quidam amor Lib. 8.
sive benevolentia, que vel virtutis vel amicitia.
voluptatis, vel commodi causa suscipitur,
mutuisq; declaratur officijs.

75. Amicorum autem quidam sunt Amici a-
actu & re ipsa, qui non solum benevolem- tu.
tiam sed etiam officia communicant: alij Amici ha-
habitu, qui non quidem communicant of- bitu.
ficia mutua, sed data occasione communi- Amici nec
caturi videntur: alij deniq; nec actu nec actu nec
habitu, qui vel ob etatem senilem, vel mo- habitu.
res austeros, vel deniq; locorum distantia Amicitia
a sunt inepti ad amicitias colendas. equalium.

76. Deinde amicitia alia est inter aqua-
les ut in democratia inter fratres & soda-
les: alia

Amicitia alia inaequales ut in monarchia inter
inequaliū. Regem & subditos, parentes ac liberos, in
aristocratia inter maritum & uxorem.

77. Hac autem inaequalium amicitia
ita demum stabilis esse poterit, si amici
aequantur inter se proportione, ita ut quo
quisq; vel utilior, vel iucundior vel virtu-
te praestantior fuerit; eò magis ametur ac
colatur, minus autem redamare tenatur.

Quibus in
rebus con-
sistant az
amicitia.

78. Amicitia igitur inter Principem
& subditos, patrem ac filios in excellen-
tia beneficiorum: Aristocratica & con-
iugalis in virtute: democratica & frater-
na in sodalitate posita est.

Causa pa-
terne a-
micitia.

79. Causa paterne amicitiae est philau-
tia, dum parentes amant liberos tanquam
aliquid sui ac vicissim filij honorant pa-
rentes tanquam ex quibus prognati sunt:
hac tamen cum diversitate, quòd paren-
tes magis semper amant filios quàm ab ijs
amantur.

Causa
fraterne
amicitia.

80. Causa amicitiae fraterne partim
est paterna partim communis educatio,
aetas aequalis, convictus assiduus, ac colitur
usdem officijs quibus amicitia sodalium.

Causa con-

81. Causa amicitiae coniugalis est sobe-
lis propagatio ac mutuum auxilium, &

copulatur communi prole pignoreq; libe- iugij.
rorum.

82. Parentibus igitur alimenta sive Lib. 9.
nutricatio atq; honor debetur: principibus Quid de
obedientia atq; cultus: fratribus non so- beatur sin-
lùm communicatio bonorum externorum gulis ami-
sed etiam parrisia monendi ac reprehen- cicij.
dendi: cognatis ornamenta atq; commo-
da: amicis benè velle & facere, idem cum
ipsis sentire salutem eorum studere, eorum
cōsuetudine delectari, illis deniq; compati.

83. Non tamen omnia sunt intimis
quoq; tribuenda amicis, sed benefactori-
bus etiam reservanda quedam, cum pri-
us his quàm illis satis faciendum esse vi-
deatur, cum qui beneficia contulerunt, ma-
gis ament, quàm qui acceperunt.

84. Voluptas autem (ut ad idem dispu- Lib. 10
tatio moralis recurrat, unde cœpit exordi- Volupta-
um) que inest in summo bono nec est ge- tis defini-
neratio, nec motus, sed functionum nos- tio.
strarum subsequens quedam perfectio ip-
sam singulari quâdam suavitate com-
mendans.

85. Quin & felicitas sive beatitudo non
consistit in habitu sed in habitus functi-
one

Qua in re
constat
felicitas.
Quotu-
plex sit fi-
lucitas.

one, siue in virtutis usu cum prosperitate
vitæ perfecta coniunctio.

86. Est autem felicitas humana (nam
de cœlesti illa beatitudine, quæ est vita
æterna, quæq; in vera cognitione cultuq;
divini numinis consistit, sermo nunc non
est) duplex contemplativa videlicet, quæ
in contemplatione rerum præstantissima-
rum versatur: & activa, quæ in civilium
virtutum studio & exercitio consistit.

Premia
virtutis.

87. Comitatur virtutes gloria, iaus,
honor, divitiæ, amicitia, bona fama, æ-
tornitas & immortalitas, cum quibus per-
petua quedam est virtuti confœderatio.

88. Quod si quando secus sit, id vitio ho-
minum non virtutis peri iudicandum est,
dum videlicet aut ingrati universi, aut
invidi multi aut inimici potentes suis vir-
tutem præmijs spoliant quæ in eam colla-
ta fuerant divinitus.

cur non
semper
virtus ha-
beat præ-
mia.

89. Enim verò detraçtis omnibus præ-
mijs fructibusve se ipsa virtus contenta
est, cui amplissimum theatrum & premium
est conscientia rectè factorum & expe-
ctatio divina compensationis.

90. Sed

30. Sed haec tota morum doctrina eos Quibus
 duntaxat potest ad honestas actiones ex- proficit exhi-
 citare, quibus primum adest ^{ca.} evvota seu na-
 tura bonitas, quae est singulare Dei do-
 num; deinde quorum animi a teneris ut
 aiunt, unguiculis honesta educatione pra-
 culti & subacti sunt: tum denique quorum
 cupiditates honesta morum assuetudine
 intra repagula legum continentur, qua-
 rum fontes sunt ex Politica haerendi.

POLITICA,

Lib. I.]

1. Politica est scientia practica quae con-
 siderat politiam & actiones hominum
 singularium, quatenus horum unusquisque
 pars est politica ad bene vivendum directa.

Definitio
 politicae.

2. Huius doctrinae finis est beatitudo
 civitatis, praestantia summa, methodus
 compositiva.

Finis &
 methodus.

3. Constat enim civitas ex vicis seu
 pagis pagi ex domibus domus ex personis
 quorum omnium regimina non tantum
 secundum maius aut minus, sed etiam
 specie differre videntur

partes &
 civitatis.

4. Vicus est societas ex multis domibus
 prima

Vicium. prima & naturalis in usum minimè quodiduanum.

I omnia. 5. Domus est societas secundum naturam in quodiduanum usum constituta.

Partes domus. 6. Partes eius sunt tres, quarum prima δεσποτική seu dominativa, que constat ex domino & seruo: secunda γαμική seu conjugalis, que constat ex marito & uxore: tertia πατρική seu paterna, que constat ex parentibus ac filiis, quibus partibus adiungi potest etiam χρηματιστική sive quaesitaria.

Distinctio dominationis & servitutis. 7. Quemadmodum autem dominatio: ita servitus alia est natura, alia lege.

Quaestuarum duplex. 8. Quaestuarum itidem duplex: alia naturalis ut pecunia, pastio villatica, agricultura, materiaria predatoria, & venatoria: alia artificialis, ut mercenaria & negociatrix ad quam etiam usura refertur, que tamen contra naturam esse videtur.

Coniugium. 9. γαμική seu nuptialis est societas naturalis, in qua maritus uxori politicè dominatur τῆς γενέσεως ἢ τῆς σωτηρίας ἕνεκα sive generationis & auxiliij gratia.

10. Πατρική τεχνοπαιδική seu paterna

cont.

combinatio est in qua pater filiis $\mu\omicron\nu\epsilon\alpha\varsigma\chi\iota$ - Paterna
nos sive regaliur imperat, ^{patris & conjugalis} combinatio.

11. Ha postrema dua $\tau\eta\sigma\ \tau\epsilon\chi\nu\omicron\pi\omicron\lambda\iota\alpha\varsigma\ \eta\omicron\upsilon\mu$ An uxor
 $\chi\epsilon\tau\iota\alpha\varsigma$ societates eisi à quibusdam barba- & serva
ris gentibus vel institutionis defectu vel possit eadē
errore natura confundantur; natura ta- persona
men sunt distincte, que unum instru-
mentum uni destinare plerumque soles
usui. esse.

12. Oportet autem virtutes morales in
omnibus harum societatum personis in-
veniri, sed ita ut in servos simulacra dun-
taxat & umbra, in pueros semina ac pri-
mordia virtutum, in maritos autem &
uxores ipsamet cadant virtutes, sed rati-
one differentes.

Lib. 2.

13. Plato has politiarum materias su- Plato
stulisse videtur, dum $\eta\omicron\lambda\upsilon\omega\upsilon\iota\alpha\upsilon$ uxorum, li-
berorum, ac possessionum, aliaq; nonnulla
praeter rectam rationem instituit.

Phaleas

14. Sed neq; Phaleas, neq; Hippodamus Hippodamus
perfectas extruxere politiarum formas
dum hic moralem civium disciplinam
prorsus neglexit: ille legum ferendarum
potestatem quibuslibet concessit.

15. Iam verò nec Lacedaemoniorum

&

nes

nec Chartaginensium Respublica videntur satis benefuisse constituta, quarum illa omnes suas actiones ad bella direxit, hac vero pauperes etiam virtute praeditos ex Senatu exclusit.

16 Cretensium timocrazia vel in eo maxime peccavit, quod Senatores ac Cosmi, vel nunquam potuerint in ea propter quod libet scelus ex magistratu deponi, vel tantum seditiosè per privatos.

Lib. 3.
Civis definitio.

17. Cives, ex quibus civitas consistit sunt quicumque liberi homines cum sint possunt participes fieri publicae potestatis deliberandi ac iudicandi.

Civium divisio.

18. Civium alij sunt perfecti & re ipsa, quibus deliberandi ac iudicandi pro more eius civitatis facultas adest; alij imperfecti: qui non possunt propria sua conditione participes fieri publicae potestatis.

Civis bonus & vir bonus an differant.

19. Etsi autem eadem est virtus boni civis in optima civitate imperantis, quae viri boni: tamen aliorum civium non est eadem sed eorum cuiusque accommodata ad proprium munus & statum suae civitatis.

Politia

20. Politia est ordo civitatis ex const- Politia de-
tutione cum aliorum omnium imperio- summo.
rum, tum maxime eius qui summam in
civitate potestatem habet ad propositum
finem.

Divisio po-
litiarum.

21. Sunt autem politie primam alia
vera, quibus publicum bonum curare
est ut monarchia, aristocratia & respub-
lica: alia falsa, quibus privatam commo-
dum propositum est ut tyrannis, oligarchi-
a & democratia deinde alia politie sunt
simplices & integra, alia mixtae & demi-
nutae.

22. Monarchia est cui bonum verè
publicum & ad omnes pertinens proposi-
tum sit, idcirco volentes lubentes uni
parent.

Monar-
chia.

23. Aristocratia est cum uno plures
virtutibus reliquos antecellentes imperi-
um habent & exercent.

Aristocra-
tia.

24. Respublica est, in qua populus sive
universa civium multitudo virtutem co-
lens iuste deliberat & iudicat, ac con-
fert magistratus optimis viris, imperans
ad commune bonum.

Democra-
tia.

G 2

Tyran-

Tyrannis. 25. Tyrannis est in qua unus vi & fraude summam potestatem adeptus ac retinens imperat in vitis, paribus, vel etiam se præstātoribus propria libidine ad proprium solum commodum & voluptatem.

Oligarchia. 26. Oligarchia est ubi divites opibus ac amicitijs plurimum alios superantes ac principes reipub. vi & fraudibus facti non lege, sed effrenata cupiditate ad proprium commodum summam potestatem obtinet,

Democratia. 27. Democratia est ubi pauperum colluvies mista ex infimis quibusq; hominum generibus ac ordinibus summam reipublicæ non legibus sed plebiscitis ad licentiam vivendi gubernat.

Differentia polisiarum. 28. Harum omnium politiarum formarum differentie per se divisivæ sunt opulentia & paupertas: per accidens autem multitudo & paucitas.

Regni mixti species. 29. Regnum mixtum ac deminutum aliud est heroicum quale veteres heroes habuerunt: aliud laconicum in quo perpetuo dabatur ducendi exercitus ac sacrificiorum potestas: aliud barbaricum ut apud
bar-

barbaros est; aliud tyrannis ex electione.

30. Democratia species habet 5. 1. cum omnes equaliter participant de magistratu; 2. cum secundum censum divitiarum; 3. cum scelerati à magistratu excluduntur; 4. cum omnes cives participant de magistratu sed secundum leges imperantes; 5. cum omnes participant sed non legibus. verum decretis populi civitatem gubernantes.

Liber. 4.
Democratia species.

31. Oligarchia species sunt 4. 1. cum ditiores eliguntur; 2. cum mediocriter divites ex certo numero; 3. cum filij succedunt patribus; 4. cum magistratus non ex prescriptis legum dominatur.

Species oligarchia.

32. Aristocratia habet itidem 4. species: 1. in qua simpliciter optimi tenent principatum; 2. in qua virtute præditi, sed divites; 3. in qua electores respectum habent virtutis, divitiarum ac populi; 4. ubi virtutis ac populi, non autem divitiarum habetur ratio.

Species aristocratia.

33. Tyrannis est triplex 1. cum eligitur aliquis à barbaris, qui lege ac consuetudine dominetur; 2. cum aliqui eliguntur

Species tyrānidis.

ad fugandum hostes: 3. cum unus pessimus dominatur nullis legibus obediens, sed est incorrigibilis omnia ad proprium commodum & ad voluptates referens.

Cives me-
di qui
sint.

34. Optima politiarum est ea qua constat ex civibus medijs hoc est, neq; nimium divitibus neq; nimium pauperibus, cum tales possint sine mutua offensione vitam vivere beatam, que consistit in actione virtutis non impedita.

35. Requiruntur autem ad plenariam politiarum considerationem 4: 1. partes: 2. constitutiones: 3. immutationes: 4. conservationes, de quibus ordine dicendum est.

Tres pre-
cipue par-
tes poli-
tiarum.

36. Ac principio quod politiarum partes attinet: debent ea in omnibus politis tres adesse quibus, salvo salva, corruptis vero ipse quoq; politica corrupta sint oportet, consultans, iudicans, & dominans.

Consilium
quibus &
quot de re-
bus susci-
piatur.

37. Consilium quod spectat illud suscipitur de rebus potissimum 10: 1. de bello: 2. de pace: 3. de foederibus: 4. de pœnibus: 5. de legibus vel ferendis vel abrogandis, vel corrigendis: 6. de custodijs urbis ac regionis: 7. de magistratibus: 8. de re pecuniaria: 9. de rebus exportandis & importandis

dis: O. quod dignitate primum esse debet,
de sacris vel tuendis, vel restituendis vel
exterminandis, si normæ non competant.

38. De his vel omnibus omnes consul-
tant, vel non omnes, sed tantum princi-
pes: vel quidam de quibusdam: vel omnes
de aliquibus.

39. Democratia competit ut totus po-
pulus consulat de omnibus: oligarchia ut
pauci quidam: reipub. ut quidam de qui-
usdam: Aristocratia, ut omnes quibus-
dam & maximè arduis.

40. Magistratus quod attinet eorum Magistra-
alii divino cultui: alii consilijs rerum ^{tus quotu-}
communium: alii bellicis rebus: alii pro-
ventibus: alii rationibus conficiendis
& corrigendis: alii foro rerum venalium:
alii urbi & partibus urbis atq; regionis: a-
lii tabulis & scriptis publicis: alii agris: a-
lii executionibus ac custodiajs: alii ludis: alii
moribus puerorum, mulierum ac civium:
alii deniq; gymnasijs præsent.

41. Modi creandorum magistratuum Modi cre-
sunt 12. Nam aut eligantur ex quibus-
dam aut ex omnibus: si omnes ex omni-
bus tuum.

Modi cre- bus aut sorte, aut electione, idq; aut divi-
andorum sim per tribus, aut coniunctim, aut par-
magistra- tim hoc, partim illo modo: Si non omnes,
uum. aut ex quibusdam aut ex omnibus: si ex
omnibus aut electione aut sorte: si ex qui-
busdam iisdem iisdem modis: aut quidam
ex omnibus sorte, quidam electione.

42. Horum modorum alij conveniunt
democratiae ut scilicet omnes ex omnibus,
electione vel sorte vel utroq; modo: alij
reipub ut omnes divisim per tribus sorte
vel electione vel utroq; modo: alij oligar-
chie ut quidam ex quibusdam sine sor-
te vel electione, vel utroq; modo: alij deniq;
aristocratiae ut aliqui ex omnibus per
sortem, vel quidam ex quibusdam per e-
lectionem creentur.

Iudiciorum
Species. 43. Quod tertiam civitatis partem pri-
mariam attinet iudicantem videlicet:
iudiciorum species 3. potissimum recensentur:
1. correctivum iudicium: 2. puniens
privatorum iniuriam: 3. puniens delicta
contra rempub. 4. iudicans iniurias q;
damna 5. privatorum contractuum: 6. ho-
mucidioru 7. peregrinoru: 8. reru parvaru.
44. Horum alia conveniunt democra-
tia ut omnes de omnibus vel sorte vel e

lectione; alia oligarchia, ut aliqui de omnibus; alia aristocratia ut de aliquibus omnes & quidam de quibusdam iudicent.

45. Constitutionem politiarum quantum concernit: ea talis est, ut si plebei sui peraverint alias civitatis partes proportionem quanti vel qualis: tunc necesse est democratiam, si divites ac nobiles, oligarchiam si mediij, vel regnum, vel aristocratiam, vel rempub. effici ac constitui.

46. Quin etiam videtur conferre ad constitutionem politiarum ipsa regio, quae si fuerit campestris, oligarchia ditiorum; si collina oligarchia mediocriter divitum; si montana rustica democratia; si omnium particeps, timocratia si procul ab urbe sita, pessima democratia constituitur.

47. Mutationes politiarum quod attinet earum cause quidem generales traduntur: 1. lucrum & damnum; 2. honor & contumelia; 3. prepotentia unius; 4. metus quorundam ne puniantur; 5. contemptus; 6. incrementum proportionem maius unius partis civitatis super aliam, si ve id fiat numero si ve prestantia; 7. infamia quorundam ob aliqua commissa; 8. contemptus presentis magistratus; 9. ne-

Constitu-

tionis po-

litiarum

causa.

causa.

causa.

causa.

causa.

causa.

causa.

causa.

causa.

causa.

causa.

causa.

causa.

causa.

causa.

causa.

causa.

causa.

causa.

causa.

causa.

causa.

causa.

causa.

causa.

causa.

causa.

causa.

causa.

causa.

causa.

causa.

causa.

glectio rerum minimarū legibus præscrip-
tarum 20. morum dissimilitudo ex con-
versatione peregrinorum orta: 11. dispo-
sitiō locorum: 12. & præcipuè inæqualitas,
dum divites opibus antecellere pauperes
libertate se adæquare, nobiles genere ac
dignitate reliquos superare iudicant.

48. Omnes enim in ore habent nobili-
tatem (inquit Philosophorum princeps)
cum veri nobiles vix centum reperiantur.

Definitio
nobilita-
tis.

49. Est enim nobilitas vetusta quedam
generis atq; familie dignitas vel a vite
glorie hereditas præclaris maiorum vir-
tutibus domi vel militie parta & huma-
ne societatis consensu comprobata: à qua
qui non desiciunt, verè nobiles ac genero-
si censendi sunt, qui verò degenerant
partim insani ac furiosi, partim scordes
evadunt, ut non raro contingat, horum
filios fieri noxas.

Causæ se-
ditionum.

50. Sæpius autem ex minimis initiis
maximè nascuntur seditioes in politijs
cum contraversia vel inter ipsos potentio-
res: vel inter potens ac pauperes incide-
rit: vel deniq; cum optimi cives atq; me-
dij aut nulli aut pauci fuerint.

Spe-

51. *Speciatim autem democratia vel* Democratia
mutatur in oligarchiam propter perfidiam mutatio
magistratum & calumnias tribu- tio in oli-
torum plebis; vel in tyrannidem, cum aut garchiam
unus belli dux electus opprimat populum, & tyran-
aut uni multa officia committuntur, aut nidem.
denique unus ex odio divitum à populo a-
vari incipit.

52. *Oligarchia mutatur vel in demo-* Oligar-
cratiam vel in tyrannidem. chie muta-
tio in de-
mocrati-
am.

53. *In democratiam quidem vel prop-* Cur poten-
ter dissensionem divitum & pauperum vel tes inter
propter dissidium divitum inter se. se dissi-

54. *Potentiores aut dissident inter se:* Oligarchi-
1. cum pauci eorum dominantur: 2. cum e mutatio
plures excluduntur: 3. cum aliqui eorum tio in ty-
cupiunt alios collegas superare: 4. cum colle- rannidem.
ge excluduntur: 5. cum plures sunt poten-
tes exclusi quam in magistratu: 6. cum
vel ex nuptiis vel ex iudiciis offensam
concipiunt: 7. cum aliqui sunt crudeliores
alijs.

55. *In tyrannidem verò vertitur oligar-* Aristote-
chia cum vel in officio constituti facultas
es suas luxuriose vivendo consumunt, vel
cum tempore belli dux electus ceteros sub-
ingat.

Aristocra- 56. Aristocratia mutatur: 1. cum qui-
tia muta- dam apparenter boni principatum ad se
tio. trahere conantur: 2. cum quidam virtute
præditi negliguntur: 3. cum viri bellicosi
non assumuntur: 4. cum alij optimatum
abundant, alij nimia premuntur pauper-
tate: 5. cum quis optimatum maior reli-
quis esse cupit: 6. cum vel iniusticia ali-
qua committitur, vel divites plus ex bo-
nis publicis quàm pauperes percipiunt.

Conserva- 57. Quod conservationem politiarum
tionis poli- attinet, ea ut obtineri queat, curandum
tiarum in genere est: 1. ne vel minima legi præ-
causa- scripta violentur: 2. ut diligentia custodi-
enda politia, timore etiam excitato, au-
geatur: 3. ut oppositæ civitatis partes socia-
ta sint: 4. ne populus adulatoribus & conci-
tatoribus præm habeat: 5. ut seditiones le-
gibus inter mobiles vitentur: 6. ne quisquã
excedat metam & tempus honoris ac ma-
gistratus sui: 7. ne quisquam reliquos su-
peret vel divitijs vel potentia: 8. ut leges
sumptuarias observentur: 9. ne magistra-
tus sit cum lucro coniunctus: 10. ut medijs ci-
ves augeantur: 11. ut pueri diligenter in-
stituantur secundum leges: 12. ne dentur

uni

non plures honores, aut si dati sunt, paulatim auferantur: 13. ut magistratus bene se gerat erga cives, & vicissim cives erga magistratus.

58. In specie democratiae conservabuntur. Quomodo
1. si imperia, consilia, magistratus, iudicia fiant ab omnibus ex omnibus, & de democratia con-
omnibus: 2. si nulli magistratus sint perpetui, sed breves, simulq; conferantur sorte, serventur.
vel suffragio: 3. si cuiuscunq; ordinis homines potestatem habeant suscipiendorum magistratum: 4. si mercede pauperes, pœna divites vocentur ad conciones: 5. si iudicia rara fiant: 6. si consultores ex utraq; civitatis parte, sorte vel suffragio eligantur: 7. si nec plebs divitibus iniuriam faciat, nec divites plebi: 8. si plebs non nimia prematur paupertate: 9. si sit magna civium multitudo.

59. Oligarchiam conservant: 1. è censu magno aditum esse ad rempublicam: 2. conservatioris oligarchie
deliberare de omnibus paucos ditiores: 3. garchie
magistratus omnes à quibusdam suffragio & censu creati: 4. iudicia omnia & causa.
presertim capitalia in paucorum potentia esse: 5. censeri civitatem statis temporis

poribus: 6. militia robor penes paucos esse:
7. hereditates non donatione sed iure cog-
nationis non legari: 8. magistratibus ma-
ioribus sumptuosa munera annecti. 9. pau-
perum curam magnam haberi ne iniuri-
am patiantur sed lucrum habeant: 10. po-
pulum aliquomodo participem delibera-
tionum reddi.

Causa con-
servationis
rerumpub.

60. Leges rerū publicarū sunt: 1. recte
democratiam & oligarchiam permisceri,
nempe ut pauperum iuxta atq; divitum
pro dignitate in repub. communicanda
ratio habeatur: 2. deliberationum parti-
cipes fieri mediocriter divites: 3. delibe-
rari ab omnibus de quibusdam & de qui-
busdam à magistratibus: 4. magistratus
creari nulla census habita ratione: 5. iu-
dicia ut exerceri omnia ab omnibus, &
quædam à quibusdam. 6. iudicia ut excer-
ceant divitibus pœnam, pauperibus mer-
cedem constitui: 7. in absolvendo ratam
esse magistratum sententiam, in con-
demnando non semper ratam esse.

Conserva-
tionis ari-

61. Ad conservandum aristocratia sta-
tum requiruntur: 1. probe permisceri in-
ter se statum populi oligarchiam & vir-
tutem

rem: 2. deliberari ab omnibus de quibus stocra-
dam, & de quibusdam à magistratibus ad causa.
hoc creatis: 3. magistratus creari suffra-
gio non censu, quosdam à quibusdam ex
omnibus, & quosdam ab omnibus ex qui-
busdam: 4. magistratus quosdam peculi-
ares creari, qui pueros, mulieres, atq; cives
instruant ad modestiam ac ornatum res
liquasq; virtutes: 5. iudicia exerceri que-
dam à quibusdam & quedam ab omnia-
bus, vel omnia à quibusdam.

62. Tria requiruntur autem in omni-
bus magistratibus: 1. amor erga subditos:
2. auctoritas ac potentia: 3. iusticia atq; re-
liquis virtutum chorus.

Requi-
sit a ma-
gistratu
Monar-
chia opti-
ma.

63. Ex commemoratis omnibus politi-
arum formis constat monarchiam esse
optimam, in qua per se quidem melius est
electione: per accidens verò successione
unum aliquem divinis virtutibus prædis-
eminere, qui secundum leges imperet
ita, ut quod legebus sancitum est, id se-
cundum prescripta earum semper observa-
vetur, ubi autem lex scripta deficit, illud
rex divinâ suâ prudentia suppleat.

64. Est enim lex imago quedam Dei,
regi-

Legis en-
comium.

regina mortalium, anima rei publicae cen-
trum omnium actionum, & magistra
regum atq; principum cum qua, sub qua
& secundam quam magistratus debet
subditos gubernare.

Legis di-
visio.

65. Ea est duplex, alia positiva, cum a-
liqua consensu maioris potestatis decer-
nuntur ad tuendum civitatis statum: alia
per se nata, sive ea sit naturalis sive con-
suetudinaria.

66. Harum euvonia seu conveniens
positio cernitur in duobus: 1. si legibus obs-
temperetur: 2. si ea ipse leges sint recte po-
sita.

Causa cor-
ruptionis
monar-
chiae.

67. Corruptitur monarchia 1. propter
contumeliam alicui subditorum illatam:
2. propter timorem: 3. propter contemptum:
4. propter damnum & afflictionem sub-
ditorum: 5. ob seditiones procerum: 6. prop-
ter successiones filiorum qui plerumq; bo-
nis parentibus sunt peiores.

Causa con-
servandi
principa-
tus sive.

68. Quae corruptele vitabuntur 1. si mon-
archia ad mediocritatem traducatur,
neve nimis multa regis arbitrio permis-
santur: 2. si nec divites iniuria, nec popu-
lares contumelia afficiantur: 3. si custodia
habeat.

Habeatur ex civibus non ex peregrinis: 4. OFFI-
cium amicorum ac consiliariorum prudentia CIVIUM
ac opera maxime utatur: 5. si unum BONI
multis non ornet officijs: 6. si ditionem or- PRIN-
net ac muniat: 7. si communiam rerum CIPIS.
curam gerat: 8. si tributa non magna exi-
gat, exacta in usum reipub. convertat: 9. si
moribus sit bonus, mitis, temperans, cle-
mens, continens, sobrius, ac vigilans: 10. si
non asper sed venerabilis sit: 11. si medio-
criter in omnibus servet: 12. si virtute
bellica excellat: 13. si sapientia & studio-
rum liberalium ac imprimis civilis doctri-
nae sit studiosus ac amans: 14. si non tana-
tum se abstinentem sed & suos continen-
tes reddat: 15. si viros bonos honoret, ma-
los contemnat: 16. si premia per se, poenas
per alios distribuat: 17. si pauperes iuxta
atq; divites foveat: 18. si nobilitatem ami-
cicia, plebe facilitate sibi devinciat: 19. si
deniq; quod & ordine & dignitate primas
tenere debet, Deum vera pietate colat, ac
vera religionis curam habeat, scholas &
Academias erigat, ac illa omnia observet
quae cumq; Cyrus apud Xenophontem obser-
vasse dicitur.

Cause ty-
rannidis
conser-
vationis.

Lib. 6.
Finis oli-
garchie &
democrat.

Liberta-
tis confir-
manda
ratio.

Pessima
democra-

69. Quin & Tyrannis, qua est pessima
omnium politiarū habet suas & perimen-
tes & conservantes causas complures vi-
delicet ut cives reddantur 1. pusillamines:
2. sibi diffidentes: 3. imbecilles ac impotentes.

70. Sed politica scopus est non extruere
sed potius destruere tyrannidem, qua est
inimicissima optimo politiarum statui.

71. Finis oligarchie divitie, democra-
tie libertas est, in qua cum numerus agri-
colarum superat, efficitur prima: cum pa-
storum, secunda: cum cauponum & mer-
cenariorum, pessima democratia species.

72. Libertas autem, quam primum in
eo constituunt, ut vicissim omnes pareant:
deinde ut omnes vivant pro libitu, confir-
mari solet 1. si omnes ex omnibus sorte as-
sumantur ad magistratum: 2. si eum vel
semel in vita vel rarissime suscipiant: 3.
si magistratus sint breves, 4. si concio sit
domina rerum omnium: 5. si venientibus
omnibus ad concionem premium decer-
natur.

73. Pessima autem democratia species
corroboratur ubi: 1. multi illegitimi civi-
bus adiunguntur: 2. licentia pueris, mulie-
ribus

eribus atq; servis conceditur: 3. vitia plebis
dissimulantur: 4. bona condemnatorū non
sunt communia: 5. publica pœna vitantur.

Gratie con-
firmatio.

74. Quemadmodum autem vita beas
ita alia est speculativa alia practica: ita
beata politia est illa, in qua optimo, quan-
tum fieri potest, reipub statu administra-
te omnes eius cives publicam privatamq;
maximè ex honestate ac virtute, prout
quisq; virtutis est capax, vitam degue
corporis ac fortune bonis, quatenus con-
ducere ad hac possunt, affatim cumulata.

Lib. 7.

Beata pos-
litia quid.

75. Multitudo civium in ea debet esse
tanta, quanta ad benè vivendum in civis
societate sit cōtōgnus & se ipso conten-
ta, ac inter se cives noti esse possint ad
reddenda iudicia magistratusq; creandos
& exercendos.

Multitu-
do quanta.

76. Regio civitatis debet esse qualita-
te temperata, quantitate tanta, quanta
ad nutriendum cives temperanter ac li-
beraliter sufficiat.

Regio civi-
tatis,

77. Situs civitatis is optimus censen-
dus est 1. si versus orientem ad ventos or-
rientales posita sit: 2. si figura sit talis, ut
qualibet pars eius aliter possit in discris

Situs civi-
tatis.

ne opem ferre: 3. si aquas habeant vel perennes vel artificio introductas 4. si exitum civibus facilem; introitum hospitibus præbeat difficilem: 5. si mœnibus cincta fossisq; bene vallata fuerit: 6. si ædes habuerit & ad magnificentiam & ad bellicosus usus compositas: 7. si demiq; mari possit esse vicina, ita ut mercaturam pro se tantum exercere possit, neq; interim advenarum commistione corrumpatur, atq; ita habeat & terrestrem apparatus & navales copias, quæ tamen pars civitatis esse non debet.

Necessaria hominum genera.

78. Cætrum sex sunt hominum genera in civitate necessaria: 1. agricolæ propter alimentum; 2. artifices ob varia vna instrumenta: 3. milites causa defensionis: 4. divites pro nervis belli: 5. consultores: 6. ^{religionis ca} præfecti sacrorum.

79. Possunt autem sæpius eadem persone eadem hæc munera diversis temporibus obire.

Publica loca.

80. Requiritur autem ad hæc, ut sint publica loca templorum, magistratuum, fori, publicorum exercitiorum & convivi-
orum.

Interest

81. Interest enim ad tuendam civium Publica concordiam nonnihil publica celebrari convivia. convivia atq; symposia, qualia fuerunt apud Cretenses Phiditia, apud Lacademones Andria.

82. Optima igitur politia constat ex optimis civibus quales fiunt: 1. natura: 2. consuetudine honesta: 3. ratione atq; doctrina: ut & corporibus & animis sint benè confirmati.

83. Corpora quidem ut sint benè conformata, requiritur ut generationes & alitura puerorum benè se habeant.

84. Ad bonam generationem pertinet
1. ut mulieres circa 7. aetatis annum, viri generatio-
circiter 35. matrimonio copulentur, idq; nis.
kyberno potius quam aestivo tempore: 2.
ut gravida femina pleniore victu utan-
tur, moderatis deambulationibus exerce-
antur, ac mentem tranquillam habeant.

85. Ad commodam puerorum alituram, Requisite
spectat: 1. ut ab ortu statim cibus commo-
dis & praesertim lacte vini experte alan-
tur: 2. ut fascijs cunabulis, ac instrumentis
eorum corpora tenella fingantur, & ritè
dirigantur: 3. ut moderatis motibus exer-
cean-

ceantur. 4. ut frigoribus statim asuescant.
5. ut ad quintum usq; annum nec disciplina
na, nec laboribus coactis iradantur; 6. ut
fabellis ac cantibus honestis permulceantur.
7. ut cum servis & sordidioribus ho-
minibus quam minimum versentur 8.
ut artes honestas spectare condocescant,
resq; turpes ac obscenas nec videre nec
nec audire permittantur.

Lib. 8.
Institutio
puerorum

86. Ad institutionem autem animorum
pertinet: 1. ut exacto statim sexennio vel
septennio erudiantur: 1. in Grammatica
atq; omnibus iis artium liberalium, atq;
honestarum disciplinarum studijs, quibus
animi liberales ac ingenui redduntur: 2.
in figurandi peritia, ut possint de operibus
artificum censuram facere: 3. in gymna-
stica ac paedotribicis actionibus, ad tuen-
dam sanitatem & robor corporis compa-
randum: 4. in musica: 1. propter fugandum
otium: 2. ob solatium & delectationem: 3. ad
perficiendum intellectum & formandas
mores & animos.

87. Hoc autem potest fieri vel instru-
mentis musicis, vel concentibus, vel deniq;
rhythmis -

Sed

28. Sed hec facilius possunt dici quam fieri, nisi quis hac in sua observare œconomia velit.

OECONOMICA

Definitio

1. Oeconomica est que tradit rationem œconomiam acquirendi, conservandi, ac gubernandi œconomum seu familiam, ita ut & liberi & ministri contineantur in officio debito.

2. Domus autem constat ex marito & uxore, domino & servo, patre & filio, ac postremo rebus possessis. Partes domus.

3. In his omnibus combinationibus est naturalis dominatus, sed hac cum diversitate, ut in prima sit politicus ac aristocraticus; in secunda despoticus; in tertia regalis.

4. Ad quod primam domus partem atinet, fines coniunctionis maris & familie sunt duo precipui: 1. procreatio liberorum: 2. mutuum auxilium. Finiis coniugij.

5. Mariti officia sunt 1. ut talem ducat cuius mores honesta institutione flecti possint: 2. ut diligenter eam instituat ad omnia honesta vite munera: 3. ut verecundam. Officia mariti.

Officia
mariti.

condam habeat cum ea conversationem,
etiam absq; testibus: 4. efficiat ut uxor,
non tam se metuat quam ut reverea-
tur: 5. ne faciat ei iniuriam ullis modis. &
maximè vitando adulterium: 6. ne per-
mittat eam fictis ornatibus uti.

Officia
uxoris.

6. Uxorum officia sunt: 1. instar testu-
dinis intra parietes suos sese continere: 2.
instar sedule apicula servos, qui foris la-
borare solent ad opus mittere: 3. si vero qui
domesticas operas obeunt, quid facien-
dum sit, ostendere: 4. ut res marito parvas,
recipiat, disponat & tueatur: 5. rudes fili-
as ancillas fufis & calathis tractandis e-
radire, ac totam familiam ad ministeria
instruere: 6. ordinem servare in re fami-
liari, quod omnium fere munerum dome-
sticorum prestantissimum est: 7. vasa &
instrumenta rectè dispensare, & famuli-
tio ostendere, quo loco reponenda, & quo-
modo conservanda sint: 8. promam con-
dam eligere abstinentissimam, & dili-
gentia memoriaq; valentem: 9. cogitabit
etiam si cetera omnia rectè comparata
sint: nihil & tamen actum esse, nisi ipsa

res administret. & id operam det, ut
singula suo ordine peragantur: 9 non de-
bet molestie ferre si maritus plus oneris si-
bi imponat, quam ulli de familia, cum illi
curam duntaxat rerum, ipsa vero usum
fructum habeat: 10. ne quosquam sine pra-
cepto mariti in domum recipiat: 11. ne se-
ctetur nimium vestitum ornatum, sed mo-
rum decore ac elegantia contendat se or-
nare: 12. ne tractet de negotijs reipub. aut
connubijs: 13. vitam boni mariti pro lege
sectari: 14. eundem diligere & revereri:
15. in rebus adversis ei condolere, in secun-
dis congratulari.

7. Officia parentum erga filios sunt: 1. ut eos ex optimis ac honestissimis procre-
ent: 2. ut materno lacte vel saltem hone-
starum nutricum alant: 3. ut & ipsi pie-
tate ac bonis moribus eos imbuant, & per
alios institui curent: 4. ut pro speculo ac
exemplo virtutum se natis prebeant.

Officia pa-
rentum.

8. Filij debent parentibus 1. amorem ra-
tione procreationis ac educationis: 2. ho-
morem naturae perfectione: 3. obedientiam liberorum.

Officia
liberorum.

& si-

Et filialia obsequia propter potestatem
divinitus parentibus concessam: 4. subsidium
in rebus adversis ac senectute pro-
pter ἀντιπελαργισίῳ

9. Nunquam enim licet filiis abnegare
parentem, sed parentibus licere videtur
quandoque iustis de causis.

10. Nec potest unquam Deo, parentibus
atque preceptoribus aequivalens premium
retribui.

Officia
dominorum.

11. Dominorum officia erga famulos
sunt: 1. famulos conducere industrios: 2. ut
neque superbos, nec abiecti sinat eos esse ani-
mi: 3. ut diligentiores maioribus cumulet
premijs: 4. ut cibum, opus, et castigationem
rite eis distribuatur: 5. ne det eis vi-
num ad ebrietatem 6. ut eos efficiat nec ti-
midos nec fortes: 7. ut quietem eis denun-
ciet ac promittat: 8. ut permittat legiti-
mos procreare filios: 9. ut pietate bonisque
moribus eos imbuat.

12. Quod quartam domus partem vel
potius requisitum attinet, œconomus est: 1.
acquirere rem familiarem: 2. conservare,
3. bene ipsi uti fruique.

13. In facultatibus acquirendis in gene-
re

re quidem debet fugere desidiam, pigritiam, ^{Ratio acci-}
am, negligentiam, lusu, gulam, libidi- ^{quendi}
nem, ebrietatem, ambitionem, & emaci- ^{faculta-}
tatem, pestes presentissimas rei familia- ^{tes,}
ris: 2. debet comparare opes quidem dili-
gentia ac parsimonia, que est magnam
vedtigal, valetudinem temperantia &
labore, honorem vero atq; benevolentiam
omnibus prodesse, nemini nocere, bonos a-
mare, malos tolerare perseverando: in spe-
cie vero curabit 1. ut singula negotia rite
disponat & ordinet: 2. plura comparet
fructuosa quam infructuosa, 3. ne in uno
rerum genere totam possessionem collocet.

14. In conservatione rei familiaris ob- ^{Ratio con-}
servabit: 1. regulam Atticam ut redditibus ^{servandi}
pradiorum vivat: 2. regulam Laconicam, ^{faculta-}
ut suo quaq; loco disponantur: 3. Persicane ^{tes.}
ut omnia metipse iubeat ac inspiciat, &
ut primus cubitus surgat, postremus cubi-
tum eat, sciens quod oculus Domini sagi-
net equum, 4. ut in adibus conficiendis re-
spiciat utilitatē, commoditatē, salubritatē

tabur.

robur ac elegantiam, & ut custodiam ad-
hibeat domui diligentem, atq; illa omnia
observet quaecunq; Ischomachus comme-
morat Socrati apud Xenophontem.

15. Ut verò benè rebus quaesitis ac con-
servatis uti possit œconomus, in primis
colat pietatem & invigilet precibus, de-
inde seclerur iustitiam, temperantiam, li-
beralitatem & omnes eas virtutes, quæ in
ethicis precipiuntur.

HORAT.

Decipimur specie recti: brevis
esse laboro

Obscurus fio: sectantem levia,
nerui.

Deficiunt, animiq; professus
grandiaturget.

MART.

NECSUNT LONGA, QUIBUS NIHIL
EST, QVOD DEMERE POSSIS.

ΜΟΝΩ ΤΩ ΘΕΩ ΔΟΞΑ.

τέλθ.

HAEC DVO ELOGIA PHILO-
sophiae cum non ferret pagella prima,
ad calcem sunt reiecta.

HÆC STVDIA ADOLE-
scentiam alunt, senectutem oblectant
secundas res ornant, aduersis per fugium
atq; solatium præbent, delectant domi,
non impediunt foris, pernociant nobis
cum, peregrinantur rusticantur: in qui-
bus tractandis, humanum est, candi-
de lector, honestos conatus bene
volentia prosequi, non re-
prehensione.

PHILOSOPHIA IUVENTV-
tis nutricula, est Senectutis solatiū, Pro-
speræ fortunæ decus, Calamitatum per-
fugium, Pabulum ingeniorum,
Parens artium, Magistra
honestatis, Pedissequa
religionis;

MAEODVO ELOCLA HILIG

MAEODVO ELOCLA HILIG

MAEODVO ELOCLA HILIG

Aug III A 259

ULB Halle

3

004 078 012

56.

Σ

PH
IN
AE S
velut
preh

10
H

10

E
I-
ET
m-
n

B.I.G.

Farbkarte #13

Centimetres

Blue Cyan Green Yellow Red Magenta White 3/Color Black

